

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SOCIOLOGIJO

MELITA ZUPANČIČ

**Položaj žensk v Rimskokatoliški cerkvi po drugem
vaticanskem koncilu**

Magistrsko delo

Mentorica:
doc. dr. Anja Zalta

Študijski program:
Sociologija – D – PED
Zgodovina – D – PED

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici doc. dr. Anji Zalti za vso pomoč in usmerjanje pri nastajanju magistrskega dela. Hvala za ves Vaš čas, napotke in spodbudo.

Lepo se zahvaljujem dr. Barbari Simonič, dr. Bogdanu Dolencu in dr. Brigiti Perše, ki so si vzeli čas in bili pripravljeni sodelovati v intervjuju ter mi na ta način pomagali pri nastanku magistrskega dela.

Posebna zahvala gre mojim staršem in starim staršem, ki so mi ves čas študija pomagali ter me podpirali na študijski poti. Prav tako se zelo lepo zahvaljujem bratu, svakinji in fantu za vso pomoč, razumevanje in potrpežljivost. Hvala, ker ste verjeli vame in mi stali ob strani.

Hvala vsem, ki ste mi v času študija kakorkoli pomagali in pripomogli k nastanku magistrskega dela.

Izvleček

Položaj žensk v Rimskokatoliški cerkvi po drugem vatikanskem koncilu

Magistrsko delo obravnava položaj žensk v Rimskokatoliški cerkvi po drugem vatikanskem koncilu. Drugi vatikanski koncil, katerega glavni cilj je bil posodobitev Cerkve, pomeni za Cerkev zelo pomemben dogodek. Na njem so koncilski očetje razpravljali o mnogih vprašanjih, med drugim so veliko pozornosti namenili tudi vprašanju o položaju žensk. V povezavi s tem so opozarjali na vse večjo vlogo in moč žensk. V teoretičnem delu magistrskega dela je na kratko predstavljen drugi vatikanski koncil, kako je ta pomemben dogodek odmeval pri nas, za tem pa je prikazan položaj žensk v Cerkvi do drugega vatikanskega koncila. Temu sledi obravnavanje vprašanja o položaju žensk na drugem vatikanskem koncilu, kjer je analiziranih nekaj dokumentov, v katerih so na koncilu razpravljali o tem vprašanju. V nadaljevanju je opredeljen in predstavljen položaj žensk v družbi in Cerkvi po drugem vatikanskem koncilu. Tu je analiziranih nekaj pokoncilskih dokumentov, v katerih najdemo razprave o položaju žensk v družbi in Cerkvi. Predstavljen je tudi pogled sedanjega papeža Frančiška ter njegovega predhodnika papeža Benedikta XVI. na položaj in vlogo žensk v družbi in Cerkvi. V empiričnem delu so predstavljeni intervjuji z Barbaro Simonič, Bogdanom Dolencem in z Brigito Perše. Obravnavano tematiko sem z intervjuji želela še bolj osvetliti in dodatno podkrepiti ter v navezavi na teoretičen del odgovoriti na glavno raziskovalno vprašanje, ali je drugi vatikanski koncil prelomna točka, ki nakazuje aktivnejšo vlogo žensk v družbi in Cerkvi. Poskušala sem ugotoviti, ali je drugi vatikanski koncil prinesel kakršnekoli spremembe v položaju žensk v družbi, Cerkvi, zakonski zvezi ter v družini in ali so se ideje drugega vatikanskega koncila glede položaja in vloge žensk prenesle oziroma implementirale tudi v slovenski prostor. V sklepnem delu ugotavljam, da je drugi vatikanski koncil prispeval pomemben delež k bolj spoštljivemu in enakopravnemu položaju žensk v družbi, Cerkvi, zakonski zvezi in družini.

Ključne besede: ženske, Rimskokatoliška cerkev, drugi vatikanski koncil, družba, družina, pokoncilski čas, cerkveni dokumenti

Abstract

Position of Women in Roman Catholic Church after the Second Vatican Council

The master's thesis deals with the position of women in the Roman Catholic Church after the Second Vatican Council, whose main objective was to modernize the Church and is considered as an important event for the Church. There the council fathers discussed many issues, among them a lot of attention was focused to the issue of the women's position in Church by pointing out their growing role and the power of women. The theoretical part of the master thesis briefly presents the Second Vatican Council, how this important event resonated within our national borders and the position of women in the Church before the event. Following are dealings with the issue at the council, at which point documents are analysed where the council discussed the position of women. In continuation is presented as well as determined the position of women in society and Church after the Council. Here are analysed some post-council documents, where discussion of the position of women in society and Church can be found. Presented is also the current pope Francis' and its predecessor Benedict XVI's stance on the issue of position and role of women in society and Church. In the empirical part are presented interviews with Barbara Simonič, Bogdan Dolenc and Brigita Perše, the agenda of which was to shed more light on the topic and further substantiate it, as well as answer the main research question whether the second Vatican Council presents the turning point for a more active role of women in society and Church. I tried to determine whether the Second Vatican Council brought about any changes to the status of women in society, Church, marriage and family, as well as if the ideas of the council were implemented in the Slovene society. In the conclusion I determine that the council contributed significantly to the more respectful and equal position of women.

Keywords: women, the Roman Catholic Church, Second Vatican Council, society, family, post-council time, church documents

KAZALO VSEBINE

I.	UVOD.....	7
II.	TEORETIČNI DEL	10
1	DRUGI VATIKANSKI KONCIL.....	10
1.1	Spremljanje drugega vatikanskega koncila na Slovenskem.....	12
2	POLOŽAJ ŽENSK V RIMSKOKATOLIŠKI CERKVI DO DRUGEGA VATIKANSKEGA KONCILA	14
2.1	Avrelij Avguštin.....	20
2.2	Tomaž Akvinski.....	20
2.3	Albertus Magnus	21
2.4	Sklepne ugotovitve položaja žensk po Aristotelu, Avreliju Avguštinu, Tomažu Akvinskem in Albertusu Magnusu	22
3	DRUGI VATIKANSKI KONCIL IN POGLED NA ŽENSKE	23
3.1	Okrožnica papeža Janeza XXIII. Mir na zemlji – »Pacem in terris«.....	25
3.1.1	Analiza.....	26
3.2	Poslanica ženam.....	26
3.2.1	Analiza.....	27
3.3	Pastoralna konstitucija o Cerkvii v sedanjem svetu	28
3.3.1	Analiza.....	29
3.4	Dogmatična konstitucija o Cerkvii.....	29
3.4.1	Analiza.....	30
3.5	Sklepne ugotovitve analiziranih koncilskih dokumentov	30
4	POLOŽAJ ŽENSK PO DRUGEM VATIKANSKEM KONCILU	31
4.1	Okrožnica papeža Pavla VI. »Humanae vitae« – Posredovanje človeškega življenja....	33
4.1.1	Analiza.....	34
4.2	Mulieris dignitatem – Apostolsko pismo o dostojanstvu žene papeža Janeza Pavla II. .	36
4.2.1	Analiza.....	39
4.3	Familiaris consortio – Apostolsko pismo o družini papeža Janeza Pavla II.	40
4.3.1	Analiza.....	42
4.4	Pismo o sodelovanju moških in žensk v Cerkvii in svetu	43
4.4.1	Analiza.....	45
4.5	Sklepne ugotovitve analiziranih pokoncilskih dokumentov	46
5	POGLED PAPEŽA BENEDIKTA XVI. IN PAPEŽA FRANČIŠKA NA POLOŽAJ ŽENSK V DRUŽBI IN CERKVI	48

III. EMPIRIČNI DEL	49
6 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA.....	49
6.1 Raziskovalni problem	49
6.2 Opis instrumenta	49
6.3 Vzorec in postopek zbiranja podatkov	50
6.4 Postopek obdelave podatkov.....	51
7 INTERVJU Z BARBARO SIMONIČ.....	51
8 INTERVJU Z BOGDANOM DOLENCEM	53
9 INTERVJU Z BRIGITO PERŠE.....	57
10 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE INTERVJUJEV	61
IV. SKLEP	63
V. SEZNAM LITERATURE	66
PRILOGA: SEZNAM OKVIRNIH VPRAŠANJ INTERVJUJA.....	70

I. UVOD

Rimskokatoliška cerkev¹ je tako v preteklosti kot tudi danes igrala oziroma še igra pomembno vlogo v načinu življenja ljudi. S svojim naukom vpliva na prepričanja, mišljenja, navade ljudi, s tem pa tudi na razmerje med spoloma, na odnos med možem in ženo. V zadnjem času, ko se je družba precej spremenila, se Cerkev sooča s spremenjenimi pogledi na družino, zakonsko zvezo, splav in ne nazadnje tudi na sam položaj ter vlogo žensk v družbi in Cerkvi. V povezavi s tem je vprašanje, kako Cerkev opredeljuje položaj žensk v Cerkvi in družbi, gotovo pomembno vprašanje.

V magistrskem delu se bom ukvarjala z vprašanjem o položaju žensk v družbi in Cerkvi, pri čemer bo poudarek predvsem na času drugega vatikanskega koncila in kaj se je na tem področju dogajalo po njem.

Za poudarek ravno na drugem vatikanskem koncilu in času po njem sem se odločila, ker drugi vatikanski koncil za Cerkev pomeni velik zgodovinski dogodek. Prinesel je namreč številne pomembne odločitve – spremembo bogoslužja, vidnejšo vlogo laikov, zavzemal se je za medverski dialog itd. V nekaterih dokumentih, na primer v Pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu ter v sklepni poslanici, pa se drugi vatikanski koncil obrača tudi na ženske. Koncil tako govori tudi o vlogi in nalogi žensk v družbi in Cerkvi, kar bo tudi osrednji predmet obravnavanja magistrskega dela.

Cilj magistrskega dela je odgovoriti na glavno raziskovalno vprašanje, ali je drugi vatikanski koncil tista prelomna točka, ki nakazuje aktivnejšo vlogo žensk v družbi in Cerkvi. Zanimalo me bo, ali se je položaj žensk v družbi, Cerkvi pa tudi v zakonski zvezi ter v družini po drugem vatikanskem koncilu kakorkoli spremenil in ali so se ideje drugega vatikanskega koncila glede položaja oziroma vloge žensk prenesle oziroma implementirale tudi v slovenski prostor.

---

¹ V nadaljevanju magistrskega dela bom za izraz Rimskokatoliška cerkev uporabljala skrajšan izraz Cerkev.

Skozi magistrsko delo bom obravnavala, razvijala in poskušala preveriti naslednjo postavljeno hipotezo (H) in tezo (T):

H: Drugi vatikanski koncil nakazuje aktivnejšo vlogo in enakopravnejši položaj žensk v družbi in Cerkvi, saj je pomembno prispeval k bolj enakopravnemu in spoštljivemu odnosu med možem in ženo v zakonu in družini ter k večjemu udejstvovanju žensk v Cerkvi in javnem življenju.

T: Ideje drugega vatikanskega koncila glede položaja žensk so se implementirale tudi v slovenski prostor.

Pri pisanju magistrskega dela si bom pomagala s strokovno literaturo, kjer bom soočila predvsem mnenja Mace Jogan, Ute Ranke Heinemann, Tadeja Strehovca in Nadje Furlan Štante, ki so strokovnjaki in strokovnjakinje za področje o družini, zakonski zvezi in o položaju žensk v družbi in Cerkvi. Vse to bom podkrepila še z ostalimi avtorji. Pomagala si bom tudi s Svetim pismom in spletnimi viri (zlasti spletnimi stranmi, vezanimi na Cerkev – Radio Vatikan, Radio Ognjišče, tednik Družina), predvsem pa bo delo temeljilo na cerkvenih dokumentih, ki jih bom analizirala. Uporabila bom deskriptivno metodo s pregledom in študijem zbrane strokovne literature in metodo analize cerkvenih dokumentov. Analizirala bom Poslanico ženam, ki je bila izdana v sklepnem delu drugega vatikanskega koncila, prav tako bom analizirala okrožnico papeža Janeza XXIII. z naslovom »Mir na zemlji«, Pastoralno konstitucijo o Cerkvi v sedanjem svetu in Dogmatično konstitucijo o Cerkvi. Analizirala bom tudi okrožnico papeža Pavla VI. »*Humanae vitae*« – Posredovanje človeškega življenja in apostolski pismi papeža Janeza Pavla II., in sicer Apostolsko pismo o dostojanstvu žene – *Mulieris dignitatem* ter Apostolsko pismo o družini – *Familiaris consortio*. Analizirala bom tudi Pismo o sodelovanju moških in žensk v Cerkvi in svetu, ki ga je pripravila Kongregacija za verski nauk. V magistrskem delu bom uporabila tudi metodo spraševanja, in sicer intervju ter primerjavo stališč oziroma mnenj.

Naloga je razdeljena na dva dela. Prvi del predstavlja teoretični, drugi pa empirični del. Teoretični del sestavlja pet poglavij s podpoglavji.

V prvem poglavju bom na splošno spregovorila o drugem vatikanskem koncilu – kdaj in kje je potekal, kdo ga je sklical, kakšen je bil cilj koncila, kakšne odločitve in dokumente so sprejeli ter kako je bilo s spremljanjem tega pomembnega dogodka pri nas na Slovenskem.

V drugem poglavju bom predstavila, kakšen je bil položaj žensk v Cerkvi pred drugim vatikanskim koncilom, kjer bom spregovorila tudi o položaju žensk v Svetem pismu.

Izpostavila bom tri osebnosti, cerkvene učitelje, ki so v različnih časovnih obdobjih imeli pomembno vlogo pri definiranju vloge in položaja žensk in so zaznamovali to področje. To so: Avrelij Avguštin, Tomaž Akvinski in Albertus Magnus.

V tretjem poglavju se bom osredotočila na koncilsko obravnavanje položaja žensk v družbi in Cerkvi. Tu bom analizirala okrožnico papeža Janeza XXIII. »Mir na zemlji« ter tri izmed dokumentov, ki so bili sprejeti na drugem vatikanskem koncilu in so spregovorili tudi o položaju žensk. To so: Poslanica ženam, ki je bila izdana v sklepnem delu koncila, analizirala pa bom tudi Pastoralno konstitucijo o Cerkvi v sedanjem svetu in Dogmatično konstitucijo o Cerkvi.

V četrtem poglavju bom obravnavala položaj žensk po drugem vatikanskem koncilu. Tudi tu bom analizirala cerkvene dokumente, in sicer: okrožnico papeža Pavla VI. »*Humanae vitae*« – Posredovanje človeškega življenja, Apostolsko pismo o dostojanstvu žene – *Mulieris dignitatem*, Apostolsko pismo o družini – *Familiaris consortio* ter Pismo o sodelovanju moških in žensk v Cerkvi in svetu.

V petem poglavju bom predstavila pogled na položaj in vlogo žensk v družbi in Cerkvi sedanjega papeža Frančiška ter njegovega predhodnika papeža Benedikta XVI.

V empiričnem delu magistrskega dela bom predstavila intervjuje, ki sem jih izvedla z izbranimi strokovnjaki in strokovnjakinjami za področje obravnavane tematike. Prvi intervju sem izvedla z doktorico znanosti, teologinjo, specialistko zakonske in družinske terapije Barbaro Simonič, drugi intervju sem izvedla z doktorjem teologije, Bogdanom Dolencem, docentom za religiologijo in religijsko antropologijo na Teološki fakulteti v Ljubljani, tretji intervju pa z doktorico teologije iz pastoralne službe na ljubljanski nadškofiji, Brigito Perše.

Intervjuvanca Barbaro Simonič in Bogdana Dolenca sem poiskala sama. Glede na njuno stroko in področje delovanja sta se mi zdela zelo primerna kandidata za intervju, kar se je na koncu tudi potrdilo. Intervjuvanko Brigito Perše pa mi je kot zelo primerno kandidatko za intervju predlagal Bogdan Dolenc.

Z magistrskim delom želim prikazati pogled drugega vatikanskega koncila na položaj, vlogo žensk v družbi in Cerkvi ter kako je to vplivalo na položaj žensk po tem dogodku – ali so se torej ideje drugega vatikanskega koncila o položaju žensk v pokoncilskem času uresničile oziroma uveljavile.

II. TEORETIČNI DEL

1 DRUGI VATIKANSKI KONCIL

Drugi vatikanski koncil oziroma drugi vatikanski vesoljni cerkveni zbor² je potekal v Vatikanu, in sicer v letih od 1962 do 1965. Sklical ga je papež Janez XXIII. (Vesoljni cerkveni zbori, 2012). Kot pojasnjuje Grmič, je papež za cilj koncila določil »aggiornamento«, posodobitev Cerkev in njenega poslanstva. Papež je s tem priznal, da je bila Cerkev potrebna prenove, da ni ustrezala potrebam časa, hkrati pa na ta način spodbudil vse, ki so pripravljali koncil ali so na njem sodelovali, da razmislijo o zahtevah časa in poskušajo odgovoriti na vprašanja, ki jih svet postavlja Cerkvi (Grmič, 1986: 9). Tako je, kot pišeta Vodeb in Reven, papež, ko ga je neki časnikar vprašal, kaj hoče s koncilom doseči, stopil k oknu, ga odprl in rekel: »Malo svežega zraka naj pride v Cerkev!« (Vodeb, Reven, 1966: 22)

S koncilom so Cerkev želeli približati in prilagoditi spremenjenim razmeram v družbi. Kot navaja Grmič, naj bi Cerkev s koncilom dobila potrebno podobo, da bo lahko navkljub spremenjenim razmeram odrešitveno delovala v svetu in temu dodaja, da »Cerkev opravlja svoje poslanstvo vedno v nekih določenih razmerah. Zato mora biti v živem stiku z njimi, voditi dialog z ljudmi, ki živijo v teh razmerah, ki ji iz svojega miselnega obzorja zastavljajo vprašanja in pomenijo večkrat izziv zanjo. Zato ji ne sme biti tuje, kar pomeni beseda posodabljanje, saj si mora ob vsej skrbi, da ostane ista, zvesta svojemu ustanovitelju, prizadevati tudi za to, da bo sodobna, da bo odgovarjala na znamenja časa [...]« (Grmič, 1986: 38–39)

Papež Janez XXIII., ki je koncil sklical, je 3. junija 1963 umrl. Tri tedne po njegovi smrti je bil izvoljen nov papež – Pavel VI., ki je takoj napovedal nadaljevanje koncila, kar se je tudi zgodilo konec septembra istega leta (Omahen, 2012).

---

² Koncil ali cerkveni zbor je zborovanje škofov in teologov, na katerem rešujejo vprašanja doktrinarnih in disciplinskih zadev cerkve (SSKJ). Na vesoljnem cerkvenem zboru oziroma ekumenskem koncilu se zberejo škofje katoliške cerkve z vsega sveta, torej iz celotne Cerkve. Na njem razpravljajo o zadevah, ki se nanašajo na Cerkev v celoti, njen nauk ali doktrino, bogoslužno prakso in temeljne verske resnice ter sprejemajo odloke o verskih zadevah (Omahen, 2012; Vesoljni cerkveni zbori, 2012).

Družina navaja, da so koncilski očetje v štirih zasedanjih od 11. oktobra 1962 do 8. decembra 1965 predelali šestnajst dokumentov, in sicer štiri konstitucije, devet okrožnic in tri deklaracije (Pred petdesetimi leti je bil sklican drugi vatikanski koncil, 2011), ali kot pravi Strle, štiri konstitucije, devet odlokov in tri izjave (Strle, 2004: 33).

Strle pojasnjuje, da so od vseh sprejetih dokumentov najpomembnejše konstitucije, katerih vsebina se nanaša pretežno na nauk Cerkev. Omenjene štiri konstitucije so:

- Konstitucija o svetem bogoslužju,
- Dogmatična konstitucija o Cerkvah,
- Dogmatična konstitucija o božjem razodetju,
- Pastoralna konstitucija o Cerkvah v sedanjem svetu (Strle, 2004: 32–33).

Prav tako Strle navaja, da je bilo na koncilu sprejetih tudi devet odlokov, ki se nanašajo predvsem na cerkveno disciplino, izvajajo praktične posledice iz nauka Cerkev (iz koncilskih konstitucij), marsikaj pa vsebujejo tudi glede nauka Cerkev. Odloki so:

- Odlok o sredstvih družbenega obveščanja,
- Odlok o katoliških vzhodnih Cerkvah,
- Odlok o ekumenizmu,
- Odlok o pastirski službi škofov v cerkvi,
- Odlok o času primerni prenovi redovniškega življenja,
- Odlok o duhovniški vzgoji,
- Odlok o laškem apostolatu,
- Odlok o misijonski dejavnosti,
- Odlok o službi in življenju duhovnikov (Strle, 2004: 32–33).

Poleg konstitucij in odlokov pa Strle zapiše, da je koncil »potrdil tudi tri izjave, ki nam kažejo razmerje Cerkev do določenega javnega vprašanja« (Strle, 2004: 33). Izjave so:

- Izjava o krščanski vzgoji,
- Izjava o razmerju Cerkev do nekrščanskih verstev in
- Izjava o verski svobodi (Strle, 2004: 32).

V vseh teh dokumentih so koncilski očetje razglabljali o mnogih vprašanjih. Tako so, kot to pojasnjuje Slovenska škofovska konferenca, razpravljali »o prenovi Katoliške cerkve in o pobudah za večje sodelovanje z drugimi krščanskimi Cerkvami (ekumensko gibanje).

Preuredili, poenostavili in pastoralno osmislili so glavne obrede, ki med drugim vključujejo več sodelovanja laikov. Koncil je pri bogoslužju namesto predhodno obvezne latinščine dovolil tudi uporabo domačega jezika.« (Vesoljni cerkveni zbori, 2012)

Drugi vatikanski koncil pa je v različnih dokumentih spregovoril tudi o zakonski zvezi, družini in o ženskah. O teh tematikah lahko preberemo v Dogmatični konstituciji o Cerkev, v Pastoralni konstituciji o Cerkev v sedanjem svetu, v Odloku o laiškem apostolatu, v Izjavi o krščanski vzgoji, v Sklepni poslanici ženam. V nadaljevanju magistrskega dela se bom tako posvetila tovrstnim izjavam o vlogi in položaju žensk iz Pastoralne konstitucije o Cerkev v sedanjem svetu, iz Dogmatične konstitucije o Cerkev ter zapisanemu v Sklepni poslanici ženam. Še pred tem pa bom predstavila, kako je bilo s spremljanjem drugega vatikanskega koncila pri nas v Sloveniji.

1.1 Spremljanje drugega vatikanskega koncila na Slovenskem

Dogodki drugega vatikanskega koncila, katerega so se udeležili škofje tako evropskih kot neevropskih katoliških držav, med njimi tudi slovenski škofje,³ so odmevali tudi na Slovenskem. Pri tem so se mi porajala vprašanja, kako je ta dogodek pravzaprav odmeval pri nas, po kakšnih poteh so koncilске informacije prispele do nas in ne nazadnje, kako je bil koncil pri nas sploh sprejet.

Obveščenost o dogajanju na koncilu je bila pri nas dobra. Glede tega Kolar pojasnjuje, da sta že sam čas, v katerem je koncil potekal, in nova sredstva družbenega obveščanja pripomogla k dobremu poznavanju koncilskega dogajanja (Kolar, 2013: 176). Da je bila slovenska Cerkev o dogajanju na koncilu sorazmerno dobro obveščena, meni tudi Avguštin Lah, ki pa sicer tudi pravi, da je bilo treba na začetku »v Sloveniji koncil upravičiti in ga sprejeti kot potrebno dogajanje v Cerkev. Njegova pomembnost in upravičenost je bila utemeljena z zunanjo

---

³ Bogdan Kolar navaja, da sta med slovenskimi udeleženci na prvem zasedanju, ki ga je vodil pobudnik koncila, papež Janez XXIII., sodelovala ljubljanski nadškof Anton Vovk in mariborsko-lavantinski škof dr. Maksimilijan Držečnik. Drugega zasedanja, kateremu je predsedoval že novi papež Pavel VI., sta se udeležila škof Držečnik in dr. Jožef Pogačnik (apostolski administrator ljubljanske nadškofije). Na tretjem in četrtem koncilskem zasedanju pa so sodelovali trije slovenski škofje: ljubljanski nadškof Pogačnik, mariborsko-lavantinski škof Držečnik in apostolski administrator Slovenskega primorja, dr. Janez Jenko (Kolar, 2013: 178–179).

učinkovitostjo Cerkve. Potreben naj bi bil zaradi prilagoditve Cerkve novim časom in to v vesoljni razsežnosti.« (Lah, 1999: 162–163)

K dobri obveščenosti o koncilskem dogajanju pa so prispevale oziroma pripomogle različne poti, po katerih so informacije o dogodkih in poteku koncila prišle do slovenskega naroda. Slovensko občestvo se je o dogajanju koncila seznanilo predvsem preko cerkvenega tiska. Kolar konkretno navaja, da je o delovanju koncila na Slovenskem redno poročala Družina, nekateri so imeli možnost prebirati Nedeljo, cerkveni list krške škofije, in Katoliški glas, ki je izhajal v Gorici. Do informacij so prišli tudi prek Radia Vatikan, kar je imelo pozitiven odmev predvsem med slovenskimi izseljenci. Prav tako so povzetke koncilskih razprav prinašala škofijska glasila. Koncilski dokumenti so bili v slovenščino prevedeni zgodaj. Najprej so ti prevodi izhajali kot posamezni zvezki, leta 1980 pa so bili izdani pod skupnim naslovom Koncilski odloki. Družba sv. Mohorja v Celovcu je po koncu koncila izdala tudi spominsko knjigo z naslovom Vesoljni cerkveni zbor. V njej so v sliki in besedi predstavljena dogajanja na koncilu, predstavljen je namen koncila, prav tako je prikazan delež Slovencev na koncilu, preberemo lahko tudi predstavitev nekaterih uglednih Slovencev, ki so umrli med koncilom, prav tako je tu podan pregled koncilskih dokumentov ter podatki o udeležencih koncila. V času po koncilu se je močno obogatil in razširil slovenski cerkveni tisk (začela so izhajati glasila in revije, kot so: Ognjišče, Prijatelj, Mavrica, Znamenje, Bogoslovni vestnik, Cerkev v sedanjem svetu ...), »ki je postal pomembno sredstvo prenašanja koncilskih spodbud v slovenski prostor in mesto preverjanja razumevanja koncila« (Kolar, 2013: 179–182). Tako kot Kolar tudi Lah med poročevalci o dogodkih koncila navaja Družino, radio Vatikan in škofijska glasila, posebej pa izpostavi profesorja Stanka Cajnkarja, ki je kot pravi v Novi poti o koncilskem dogajanju pisal najbolj poglobljeno in kritično (Lah, 1999: 162).

Poleg cerkvenega tiska, deloma pa tudi radia, je nekaj informacij o koncilu prišlo tudi preko televizijskega programa. Rtv Slo glede tega poroča, da je TV Ljubljana svojim gledalcem posredovala novice, ki jih je dobila od tujih agencij. V šestih letih (od začetka priprav do konca koncila) je posredovala okoli deset novic, ki so bile neposredno povezane s koncilom. Poročali so o poteku priprav na koncil, razglasitvi in začetku koncila, pogrebu in izvolitvi novega papeža, o sprejetih dokumentih in o koncu koncila (Omahen, 2012).

Ker je slovenski narod lahko vseskozi spremljal dogajanje na koncilu in se tako dobro seznanil s temami in vprašanji, o katerih so na koncilu razpravljali, si je lahko tudi lažje

oblikoval predstave o pomembnosti samega dogodka in si ustvaril mnenje o pozitivnih ali morebitnih negativnih posledicah, ki bi ji koncil lahko prinesel. Slovenci so v koncilu videli pozitivne stvari, saj so ga sprejeli dobro.

Avguštin Lah glede tega jasno pravi, »da je bil koncil v vseh fazah dobro, z odobravanjem, kdaj celo z navdušenjem sprejet. Slovenski škofje, ki so sodoživljali njegov potek in razvoj ter pri njem sodelovali, so v odobravanju napredovali in njegov resnični uspeh pričakovali šele v pokoncilskih časih. Tudi tisti, ki so bili bolj kritični in pričakovali še večje spremembe, so bili nazadnje zadovoljni.« (Lah, 1999: 169–170) Tako kot Lah tudi Kolar piše o odobravanju koncila slovenskih škofov in udeležencev na koncilu, saj so, kot pravi »po vrnitvi v svoje okolje v skladu z možnostmi skrbeli za uresničevanje koncilskih smernic in za seznanjanje občestev z dogajanjem v Cerkvi na svetovni ravni« (Kolar, 2013: 175). Temu Kolar dodaja še, da so »koncilski dokumenti, slovenski udeleženci na njem in skupina mladih teologov, ki so budno spremljali dogajanje v Cerkvi na svetovni ravni pripomogli, da je tudi Cerkev na Slovenskem začela pridobivati bolj mladosten obraz in da je z vrsto pobud na pastoralnem področju ne le presegala ozko določene okvire delovanja, temveč pokazala veliko odprtost za čas in za ljudi v njem« (Kolar, 2013: 183).

Slovenski narod je bil ob dobrem delu predvsem cerkvenega tiska in slovenskih škofov udeleženih in delujočih na drugem vatikanskem koncilu dobro ozaveščen o dogodkih koncila, poleg tega pa, kot kaže, tudi naklonjen spremembam v Cerkvi. Koncil so Slovenci namreč zelo dobro sprejeli in si po koncilu tudi prizadevali za vpeljevanje in uresničevanje sprememb, ki so jih predlagali in predvideli koncilski očetje. S tem so nedvomno pokazali, da pozdravljajo posodobitev Cerkve in pokazali pripravljenost, da bi tudi Cerkev na Slovenskem stopila v korak s časom ter pokazala poslušnost za ljudi.

2 POLOŽAJ ŽENSK V RIMSKOKATOLIŠKI CERKVI DO DRUGEGA VATIKANSKEGA KONCILA

Ženske so bile skozi zgodovino pogosto omejevale, zapostavljene in podrejene moškimi. Veliko reči, kot je na primer možnost delovanja in udeleževanja v javnem življenju, pravica do volitev itd., so bile ženskam dolgo časa prepovedane oziroma onemogočene. Ženske so bile omejene na dom, družino, ker je bila njihova poglavitna naloga biti mati in gospodinja, v javnosti pa niso smele delovati, si tudi niso mogle prislužiti denarja, zato so bile tudi finančno

odvisne od moža, moški pa torej tisti, ki so bili vodilni v družbi. Danes je stanje pri nas drugačno – ženske niso več vezane zgolj na dom in štedilnik, lahko se izobražujejo, zaposlujejo, imajo volilno pravico, kljub temu pa se na žalost v mnogih kulturah še dandanes srečujemo z neenakopravnostjo in podrejenostjo žensk.

Kar zadeva tovrstno zatiranje in podrejenost žensk, je po mnenju sociologinje Rosemary Radford Ruether to najstarejša oblika zatiranja v zgodovini človeštva. Po njenem »sta ženska telesna krhkost in dejstvo, da žensko določuje nosečnost, že od nekdaj rabila moškemu, da si je žensko podredil kot predmet in ji odrekal odgovornost ter kulturni razvoj, ki ju je deležna vodilna skupina« (Ruether, 1987: 137). Kot pravi so tu imele pomembno vlogo religije, saj je religija po njenem mnenju »narekovala pogled na svet in predpisovala obredne obrazce, ki so na vseh ravninah (za)vesti vključevali svetovni nazor« (Ruether, 1987: 137). Ženske je torej omejevala že njihova telesna konstrukcija, njihova krhkost, šibkost, manjša moč v primerjavi z moškimi. Kot je znano se je nekako tudi prijel rek, da smo ženske glede na spol pripadnice »nežnejšega spola«. Ruetherjeva opozarja na pomembno vlogo religij pri tovrstnem razporejanju vlog med moškim in žensko, saj le-te po njenem pomembno vplivajo na življenje vernikov. Vendar ni le vera tista, ki vpliva na življenje ljudi, vredno je poudariti celotno kulturo družbe in razmisliti ali nemara tudi družba sama ne vpliva na Cerkev, ne le obratno. Ne nazadnje kot smo videli je Cerkev z drugim vatikanskim koncilom priznala, da se mora posodobiti in iti v korak s časom oziroma v korak s spremenjeno družbo. V tem primeru bi lahko rekli, da je družba vplivala na Cerkev – družba se je spremenila, čas je da se spremeni tudi Cerkev. Vsekakor pa moramo priznati, da gre vse to z roko v roki in da tako družba vpliva na Cerkev kot tudi obratno. Zato mogoče ni nenavadno, da so bile ženske tudi v religijah, tudi v Cerkvi bolj v ozadju in jim marsikaj ni bilo dovoljeno početi.

To nam zelo jasno predstavi Uta Ranke Heinemann v svojem delu z naslovom Katoliška cerkev in spolnost, kjer pravi, da je zapostavljanje žensk značilno tudi za krščanstvo. Pravi namreč, da je zgodovina krščanstva obenem tudi zgodovina naraščajočega zamolčevanja in zapostavljanja žensk. Če se na Zahodu ta razvoj ne nadaljuje več pravi, da tu ne gre za zaslugo Cerkve, temveč je prišlo do tega kljub Cerkvi. Po njenem je v jedru diskriminacije žensk v Cerkvi ideja, da so ženske pred svetim nekaj nečistega, da so bile po klerikalni oceni ljudje druge vrste. Navaja tudi mnogo ukrepov ter zapovedi za zapostavljanje žensk, ki jih pozna Cerkev skozi njeno zgodovino. Navaja, da ženske v svojem imenu niso smele prejemati in pošiljati pisem, da si niso smele striči las, saj so bili dolgi lasje po besedah apostola Pavla

znak podložnosti možu. Prav tako navaja, da se ženske niso smele prepogosto umivati, v cerkvi niso smele opravljati nobene službe, prepovedano jim je bilo peti v cerkvenih zborih in ministrirati, v cerkvi so morale biti tiho, celo tako tiho, da so smele le neslišno premikati ustnice, niso smele pristopiti v bližino oltarja, na cesti so morale biti zagrnjene ... Celotna cerkvena zgodovina je po njenem mnenju vladavina moških nad ženskami, kjer gre za represijo proti ženskam, njihovo zatiranje in diskriminacijo. Cerkev opredeli kot »moško Cerkev«, ki po njenem nikoli ni spoznala, da sta pomembna tako moški kot ženska. Piše tudi, da je cerkveno gledano »najboljša žena tista, o kateri se najmanj govori, katero najmanj vidimo in ki je tudi sama tiho« (Ranke Heinemann, 1992: 129–136).

Tako kot Uta Ranke Heinemann in Rosemary Radford Ruether poudarjata dominantnost moških in podrejeno vlogo žensk, tudi Maca Jogan poudarja pokornost žensk moškemu. Pravi, da je bilo to nujno že v stari grški misli. Le tako naj bi se bilo namreč mogoče izogniti zlu, saj naj bi bila ženska tista, ki prinaša zlo. Tu Joganova izpostavi Aristotela, ki je poudarjal, da je ženi molk nakit in da je najbolje, da je ženska vzgajana tako, da bo čim manj videla, čim manj slišala in čim manj spraševala (Jogan, 1990: 77). Joganova tudi poudarja, da so do drugega vatikanskega koncila v Cerkvi prevladovala patriarhalna stališča o ženskah. Ženske so bile opredeljene kot defektna bitja, kot neuspeh moški in jim ni bilo dovoljeno delovati v javnosti. Z vzgojo je bilo v zavesti vsake deklice potrebno oblikovati predstavo, da je njen pravi »poklic« biti žena, mati in podrejena moškemu (Jogan, 1990: 84).

Da so bile ženske v preteklosti nekako v senci moških in potisnjene na stran, je torej znano. Vendar, bilo bi krivično, če bi na položaj žensk v Cerkvi gledali tako enostransko in rekli, da je za Cerkev značilna podrejenost, neenakopravnost in zapostavljenost žensk. Temeljna knjiga krščanstva, Sveto pismo, odnos med moškimi in žensko vendarle ne prikazuje tako. Na eni strani se v Svetem pismu resda kaže neenakopraven položaj žensk, po drugi strani pa naletimo na različne zapise in pričevanja, ki kažejo na enakopravnost med spoloma.

Cerkev uči, da je Bog pravičen, da spoštuje vse ljudi in med njimi ne dela razlik. To nam kaže tudi biblijski citat, ki se glasi: »In reče Bog: Naredimo človeka po svoji podobi, kot svojo podobnost! Gospoduje naj ribam morja in pticam neba, živini in vsej zemlji ter vsej lazni, ki se plazi po zemlji. Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po Božji podobi ga je ustvaril, moškega in žensko je ustvaril.« (1 Mz 1, 26–27)

Tu je torej izražena enakost med moškim in žensko. Po tem zapisu med njima ni nikakršne razlike, saj sta oba ustvarjena po enaki podobi, to je po božji podobi.

Enakovreden položaj med moškim in žensko, kot pravi Maca Jogan, nakazujejo tudi dejstva, da so bile ženske prve priče Jezusovega vstajenja, prav tako pa so odigrale pomembno vlogo pri razširjanju Kristusovih idej in so torej tudi javno delovale (Jogan, 1986: 19). Poleg tega na enakopravnost med moškim in žensko kažejo tudi besede nekaterih apostolov. Apostol Pavel v pismu Galačanom poudarja enakost med moškim in žensko (Gal 3, 26–28). Prav tako se enakopravnost med spoloma kaže v njegovih besedah v prvem pismu Korinčanom, kjer poudarja vzajemnost med zakoncema in izpostavlja, da moški in ženska potrebujeta drug drugega, saj tako kot ni ženske brez moškega, tudi ni moškega brez ženske (1 Kor 7, 3–5; 1 Kor 11, 11–12). Apostol Peter pa opozarja može naj z razumevanjem živijo s svojimi ženami (1 Pt 3, 7).

Nasprotno tem poudarkom pa določeni deli Svetega pisma kažejo na vodilno vlogo moškega. Tu bi izpostavila dva biblijska citata, katerih vsebina se pri opredeljevanju položaja žensk v Cerkvi pogosto uporablja in izpostavlja.

»Gospod Bog je rekel: 'Ni dobro za človeka, da je sam; naredil mu bom pomoč, ki mu bo primerna.' Gospod Bog je izoblikoval iz zemlje vse živali na polju in vse ptice pod nebom ter jih pripeljal k človeku, da bi videl, kakšna imena jim bo dal, in da bi vsako živo bitje imelo tisto ime, ki bi mu ga dal človek. Tako je človek dal imena vsej živini in vsem pticam na nebu in vsem živalim na polju, zanj pa se ni našla pomoč, ki bi bila njemu primerna. Gospod Bog je tedaj storil, da je na človeka leglo trdno spanje in je zaspal. Vzel je eno njegovih reber in tisto mesto napolnil z mesom. Gospod Bog je iz rebra, ki ga je vzel človeku, naredil ženo in jo pripeljal k človeku. Tedaj je človek rekel: 'To je končno kost iz mojih kosti in meso iz mojega mesa; ta se bo imenovala móžinja, kajti ta je vzeta iz moža'.« (1 Mz 2, 18–23)

»Kača pa je bila bolj prekanjena kakor vse živali na polju, ki jih je naredil Gospod Bog. Rekla je ženi: 'Ali je Bog res rekel, da ne smeta jesti z nobenega drevesa v vrtu?' In žena je rekla kači: 'Od sadu drevja v vrtu jeva, le z drevesa sredi vrta, je rekel Bog, ne jejta sadu, tudi dotikajta se ga ne, sicer bosta umrla!' Kača pa je rekla ženi: 'Nikakor ne bosta umrla! V resnici Bog ve, da bi se vama tisti dan, ko bi jedla z njega, odprle oči in bi postala kakor Bog, poznala bi dobro in húdo.' Žena je videla, da je drevo dobro za jed, mikavno za oči in vredno poželenja, ker daje spoznanje. Vzela je torej od njegovega sadu in jedla, dala pa je tudi možu, ki je bil z njo, in je jedel.« (1 Mz 3, 1–6)

To, kar torej zaznamuje položaj žensk v Cerkvi in moške postavlja na višji položaj, sta dejstvi, da je bila ženska ustvarjena iz moškega in pravzaprav za moškega (je nastala za njim, je bila izpeljana iz njega in je zato nekaj drugotnega, po svoji vrednosti za moškim) ter dejstvo, da je glavna krivka za izgon iz raja (ženska je tista, ki je grešila, zato ji ne gre zaupati in to se prenese na vse ženske). To, da je bila ženska narejena iz moškega, in dejstvo, da je bila zanj ustvarjena kot »ustrezna pomoč«, si nekateri lahko razlagajo kot nekakšno nakazovanje na drugorazredni, podrejeni položaj ženske in vodilno vlogo moškega, a takšna razlaga ni nujna. Clare Drury v zvezi s tem meni, da je tovrstna razlaga, da je ženska nekaj sekundarnega in nekaj slabšega, ker je bila pač ustvarjena kasneje kot moški, v Cerkvi postala tako razširjena tudi zaradi posvetnih pogledov oziroma družbe pozne antike, v času katere je krščanstvo »odraščalo« (Drury, 1994: 35). Tudi pri razlagi, zakaj v Svetem pismu na eni strani zasledimo enakopravno in spoštljivo obravnavanje ženske, na drugi strani pa je razvidna prevlada moških nad ženskami je, kot to pojasni tudi Starkey, pomembno omeniti dejstvo, da je na ta besedila vplival zgodovinski in kulturni kontekst, v katerem so bila ta besedila napisana (Starkey, 2015: 183). Družba, kot je bilo povedano že prej, je nedvomno imela pomembno vlogo in vpliv pri opredeljevanju položaja žensk tudi v polju religije. Poleg tega je ženska, če je bila ustvarjena iz moškega, del njega in zato tudi enako pomembna in enako popolna kot on. Tudi dejstvo, če je bila ustvarjena, ker moški ni imel ustrezne pomoči, si lahko razlagamo kot dokaz, da je moški potreboval pomoč in bi mu ženska znala najbolje pomagati. To ne nakazuje na to, da bi bila ženska zaradi tega v podrejenem položaju, temveč lahko to razumemo na način, kako sta si moški in ženska drug drugemu v pomoč in medsebojno sodelujeta.

Tisto, kar je zlasti zaznamovalo položaj žensk v Cerkvi in je vplivalo na njihov podrejen položaj, je njena podoba zapeljivke. Ženska je bila tista, ki je podlegla, se pustila premamiti in pretentati kači ter prva vzela sadež iz drevesa spoznanja dobrega in hudega, edinega prepovedanega drevesa v raj. Ona je bila tista, ki je sadež vzela prva, nato pa v greh zapeljala še Adama. Toda konec koncev je bilo jesti iz tega drevesa prepovedano obema, oba sta bila zapeljana, oba na koncu grešila in tako tudi oba bila kriva za izgon iz raja.

Apostoli po eni strani poudarjajo in nakazujejo enakost med ljudmi, enakovrednost med možem in ženo, po drugi strani pa ženskam zapovedujejo poslušnost, krotkost, pokornost, podrejen položaj. Apostol Pavel tako v prvem pismu Korinčanom piše o tem, da je ženska nastala iz in zaradi moškega in da je glava ženski moški (1 Kor 11, 3–9). Podobno lahko

preberemo v prvem pismu Timoteju, kjer je poudarjeno, da mora biti ženska vdana, krotka in tiho. Prav tako je izpostavljeno, da je Bog prej ustvaril Adama, šele nato Evo, izpostavljeno pa je tudi dejanje Eve, ko je jedla prepovedan sadež in se tako pregrešila, njena rešitev pa je v rojevanju otrok (1 Tim 2, 11–15). Tudi v prvem Petrovem pismu preberemo, kako apostol Peter ženskam govori, naj bodo krotke in podrejene svojim možem (1 Pt 3, 1–4).

Nekako ne ravno ugoden položaj pred koncilom so ženskam pripisovali tudi papeži. To potrjujeta tako Nina Kozinc kot tudi Maca Jogan. Obe izpostavita besede papeža Pija X. in Pija XI. Pij X. je pred prvo svetovno vojno, kot navajata, menil, da so vsi, ki zahtevajo enakopravnost žensk, v zablodi, kajti po njegovem pomeni vključitev žensk v javno življenje razkroj tako družine kot družbe. Prav tako papež poudarja, da mora biti žena pod moževo avtoriteto. Pij XI. pa je v povezavi z delovanjem ženk poudaril: »Družina je vaše kraljestvo« (Kozinc, 1996: 13; Jogan, 1990: 85).

Nina Kozinc izpostavi še papeža Benedikta XV., ki je dejal, da je bila ena najslabših posledic prve svetovne vojne razrast nemoralnosti v družinah, ker so bili očetje in možje odtegnjeni od doma (Kozinc, 1996: 13). Maca Jogan pa omenja tudi mnenje papeža Leona XIII., ki je zagovarjal nujnost patriarhata (Jogan, 1990: 85).

Tako skozi besede apostolov kot tudi omenjenih papežev lahko razberemo, katera je bila tista bistvena naloga oziroma vloga, ki so jo pripisovali ženskam. Gre za njihovo pomembno vlogo v družini, njihovo vlogo pri reprodukciji družine. To pretirano poudarjanje ženske kot matere je po mnenju Nadje Furlan opravičevalo, da so žensko zadrževali v domači sferi (Furlan, 2006: 504). Očitno je torej prevladovalo stališče, da se morajo ženske posvetiti družini, svojim možem ter ostati doma v kuhinji in z otroki, delovanje v javnosti pa prepustiti moškim, saj je to njihovo področje.

Pomembno vlogo pri utemeljevanju položaja žensk v Cerкви so imeli tudi trije cerkveni učitelji, ki so delovali v različnih časovnih obdobjih. To so Avrelij Avguštin, Tomaž Akvinski in Albertus Magnus. Kakšen položaj oziroma kakšno vlogo so pripisovali ženskam, si bomo pogledali v nadaljevanju.

2.1 Avrelij Avguštin

Za Avguština je značilno negativno stališče do žensk. Kot pravi Uta Ranke Heinemann, sta se po njegovem vso človeško zlo in nesreča začela z žensko, z Evo, ki je v greh zapeljala moža in bila kriva za izgon iz raja. Prav tako je zanj značilno sovraštvo do spolnosti in sle. Po njegovem sta se prva človeka, ko sta storila greh, sramovala in si pokrila spolovila s figovimi listi in to je tisto mesto, iz katerega se je prenesel izvorni greh naprej. Spolna sla je torej tista, ki po Avguštinu prenaša izvorni greh iz roda v rod. Spolna sla je bila po njegovem zlo in jo je dopuščal le kot potrebno za oploditev, kar pa je vodilo k preziranju žene kot partnerice in do uvrstitve žene zgolj med sredstva užitka. Po Avguštinovem mnenju so spolni odnosi obstajali že v raji in to pojasnjuje na način, da je Bog ustvaril ženo za pomoč možu, žena pa možu po njegovem ne bi mogla biti v pomoč pri ničemer drugem kot pri spolnih odnosih. Prav tako pravi, da morajo biti žene služabnice svojih mož. Njegovo negativno stališče do žensk je še posebej usodno, saj je dal izjemno velik pečat krščanskemu idealu pobožnosti (Ranke Heinemann, 1992).

Kljub slabemu mnenju o ženskah, pa Avguštin vseh žensk vendarle ni metal v isti koš. Po navajanju Nadje Furlan, Avguštin namreč nasproti Evi, ki po njegovem mnenju torej prinaša zlo, postavi Marijo kot prinašalko življenja in odrešenja. Kljub temu, da je zanj večina žensk znak slabotnosti in nagnjenosti h grehu, spoštuje Marijo kot Božjo mater, svojo mater Moniko ter Marijo Magdaleno, ki je apostolom oznanila vstajenje (Furlan, 2006: 504).

V 13. stoletju so Avguštinovem podcenjevanju žensk teologi, zlasti Albert in Tomaž, v podkrepitev dodali Aristotela, ki je razlagal, da je ženska »spodleteli«, »defektni moški«. Dejal je, da je moški tisti, ki otroka »zaplodi« in je tako aktiven, ženska pa otroka »sprejme« in je torej pasivna. Tako Aristotel kot tudi Albert in Tomaž so dejali, da želi aktivna sila v moškem semenu ustvariti nekaj sebi enako popolnega, torej moškega, vendar zaradi slabih, neugodnih okoliščin se to ponesreči in nastane ženska, torej »ponesrečen moški« (Ranke Heinemann, 1992: 187–189).

2.2 Tomaž Akvinski

Tomaž Akvinski se je pri svojih pojmovanjih človeka opiral na Aristotela, ki je moškega opredeljeval kot aktivnega, žensko pa kot pasivno. Tako je sklepal, da je moški edini pravi

spol, ženska pa le »neuspeh moški«. Po njegovem ženska kot pomanjkljivo bitje ne more delovati v javnem življenju, ker je šibkejša mora biti podrejena moškemu, ki pa mu lahko kot pomoč služi le pri rojevanju otrok (Jogan, 1986: 22–23).

Po njegovem je v ženskah več vode, zaradi tega pa jih spolna sla lažje zapelje. Akvinski tudi meni, da imajo ženske »manj duhovne moči« kot moški in se tudi zato ne morejo upirati spolni sli. Ženske po njegovem nastanejo le zaradi neugodnih okoliščin (npr. vlažni južni vetrovi s številnimi padavinami, zaradi česar nastanejo ljudje z veliko količino vode) in tako vsaka žena že ob rojstvu pomeni posledico napake oziroma je ponesrečeni poskus in je kot pravi v bistvu v razvoju zavrti moški. Po Tomaževem mnenju ima ženska manjšo telesno in duhovno moč, moški pa v primerjavi z njo »popolnejši razum« in »močnejšo krepost«. Zaradi »defektnega razuma« ženska po Tomaževem mnenju ne more biti priča pri podpisovanju oporok, ker je v podrejenem položaju ne more prejeti duhovniškega posvečenja, razlika obstaja celo pri spolnem odnosu, kjer možu pripada plemenitejši del, zaradi česar je po njegovem torej naravno, da mož ne zardeva tako kot žena, kadar gre za izpolnitev zakonske obveznosti. Prav tako Tomaž ob opiranju na Aristotela meni, da so ženske v primerjavi z moškimi bolj nagnjene k nevzdržnosti, poudarja pa tudi nerazvezljivost zakona in to utemeljuje s tem, da žena potrebuje moža za zaplojevanje otrok, za njihovo vzgajanje in tudi kot svojega zapovednika. Moški namreč po njegovem, kot že rečeno, poseduje »popolnejši razum« in »krepostnost«. Po njegovem mnenju je žena, ki je nepopolno bitje, v razvojni stopnji nekje na ravni otroka, otroke sposobna rojevati, ne pa tudi vzgajati. Tako pravi, da je za vzgojo potomcev oče mnogo pomembnejši od matere, saj je on duhovna glava družine, zato lahko otroke duhovno vzgoji le on, s svojim »popolnejšim razumom« lahko bolje »pouči« otrokov razum, s svojo krepostnostjo, močjo pa ga lažje »obvladuje« oziroma kot pravi Akvinski »drži na vajetih«. Tudi glede ljubezni otrok do očeta in matere Akvinski pravi, da je treba očeta ljubiti bolj kot mater (Ranke Heinemann, 1992: 189–192). Opornica Akvinskemu pa ni le Aristotel, temveč Akvinski citira tudi Avguščina, v navezavi na katerega pravi, da je žena možu v pomoč samo pri ploditvi, da je koristna pri gospodinjstvu, za moževo duhovno življenje pa je brez pomena (Ranke Heinemann, 1992: 88).

2.3 Albertus Magnus

Tretji mož, ki je prispeval pomembno mnenje o položaju in vlogi žensk v Cerkvi je Albertus Magnus, ki je o ženskah znal povedati veliko slabih stvari. Dejal je na primer:

»Kadar ženska občuje z moškim, bi najraje hkrati ležala še pod drugim moškim. Žena ne pozna zvestobe. Verjemi mi, če ji boš veroval, boš razočaran. Verjemi izkušenemu učitelju. Pameten moški ženski zato ne bo zaupal svojih načrtov in dejanj. Ženska je ponesrečen moški in v primerjavi z moško je njena narava defektna in pomanjkljiva. Zaradi tega je negotova. Česar sama ne more dobiti, skuša doseči z zlaganostjo in s hudičevimi ukanami. Zato, da povem kratko in jedrnato, se je treba vsake žene varovati kot strupene kače in rogatega hudiča. Ostrmel bi svet, če bi lahko povedal vse, kar vem o ženskah ... Če smo natančni, ženska ni pametnejša, marveč bolj zvita (prefrigana) od moškega. Pamet je dobra, zvitost nekaj slabega. Zato je tudi ženska v zlih in preverznih dejanjih pametnejša, se pravi bolj zvita od moškega. Enako kot spodbuja razum moškega k dobrim dejanjem, sili njo njeno čustvo v zlobo.« (Ranke Heinemann, 1992: 180)

Tako kot je Aristotel govoril o aktivnosti moških in pasivnosti žensk, to omenja tudi Magnus, ki pravi, da dejstvo aktivnosti dodeljuje moškemu večjo čast. Kot smo videli že pri Tomažu, tudi Albert krivi za nastanek moških in žensk med drugim vpliv vetrov in pravi, da južni veter, ki je vlažen in deževen, pripomore k rojstvu ženske. Tako, kot je Tomaž po Avguštinu citiral, da je Bog Adamu kot pomočnico napravil Evo samo za pomoč pri ploditvi, pri vseh drugih stvareh bi bil moškemu drug moški bolj koristen, tako je menil tudi Albert (Ranke Heinemann, 1992: 188–190). Poudarja tudi, kako so ženske nestanovitne in radovedne (Kozinc, 1996: 12).

2.4 Sklepne ugotovitve položaja žensk po Aristotelu, Avreliju Avguštinu, Tomažu Akvinskem in Albertusu Magnusu

Aristotel in vsi trije cerkveni učitelji, Avguštin, Akvinski in Magnus (tudi Albert Veliki), so imeli o ženskah izjemno negativno mnenje. Po njihovih besedah žena ni uporabna in koristna nikjer drugje kot v kuhinji oziroma gospodinjstvu in pri ničimer drugem kot pri ploditvi, torej za reprodukcijo družine. Prav tako so mnenja, da je ženska pravzaprav posledica napake in nastane zgolj zaradi slabih in neugodnih okoliščin, če do te napake oziroma slabih razmer ne bi prišlo, bi po njihovem nastalo popolno bitje – to pa je zanje moški. Po njihovem torej ženska ni nič drugega kot v bistvu »spodleteli moški«, moški pa je edini pravi spol. Iz njihovih besed razberemo, kako so ženske radovedne, nevzdržne, nestanovitne, lahkoverne, poželjive, pasivne, nezmožne delovati v javnem življenju itd. Tudi oni so žensko omejevali na dom in ji pripisovali materinsko vlogo ter vlogo skrbnice za moža in svoje otroke. Po njihovem je moški tisti, ki gospoduje, ženska pa je njemu podrejena, ali kot se izrazi Avguštin, je njegova služabnica.

To slabo mnenje o ženskah se je kasneje spremenilo. Ravno drugi vatikanski koncil je tista pomembna točka, ki prinaša spremembe v dojemanju vloge žensk, saj se je zavzemal za njihovo enakopravnost.

V nadaljevanju magistrskega dela bom tako obravnavala, kaj je o položaju in vlogi žensk v družbi in Cerkvi spregovoril drugi vatikanski koncil ter kakšen je bil položaj in vloga žensk v Cerkvi in družbi po tem pomembnem dogodku. Kaj so koncilski očetje na koncilu razpravljali o položaju žensk, bom poskušala prikazati predvsem z analizo koncilskih dokumentov.

3 DRUGI VATIKANSKI KONCIL IN POGLED NA ŽENSKE

Videli smo že, da drugi vatikanski koncil pomeni za Cerkev izjemno pomemben dogodek. Koncil si je namreč prizadeval za velike spremembe, s katerimi so poskušali posodobiti Cerkev in jo približati spremenjeni družbi. Maca Jogan pojasni, da je drugi vatikanski koncil gotovo prelomni trenutek v posedanjenju, »ki je ob spoznanju in priznanju 'znamenj časa' postavil zahtevo po reformi cerkve ter po 'spreobrnjenju mišljenja in ravnanja pri vseh ljudeh'« (Jogan, 1986: 9). Izmed mnogih vprašanj, ki so jih koncilski očetje obravnavali, je bilo tudi »žensko vprašanje«, v povezavi s katerim so priznavali drugačen in spremenjen pogled na vlogo in položaj žensk. Kot pravi Ivy A. Helman, je Cerkev prav v šestdesetih letih, torej v času drugega vatikanskega koncila, začela razvijati bolj temeljito razumevanje žensk, njihove vloge v družini ter njihovega naraščajočega socialnega, političnega in gospodarskega statusa oziroma položaja (Helman, 2012: 21). Koncilski očetje so se torej zavedali in priznali, da se s spreminjajočo družbo spreminja tudi vrednotenje žensk in da se njihov položaj ter njihova vloga v družbi izboljšujeta.

Ko govorimo o drugem vatikanskem koncilu, zagotovo ne moremo mimo papeža Janeza XXIII., ki je bil dejansko zaslužen za drugi vatikanski koncil, saj je bil njegov pobudnik, obenem pa je s svojim mišljenjem pokazal razumevanje tudi za ženske. Priznaval je namreč njihovo enakopravnost in napredovanje v družbi. Prizadevanje za enakopravnost, za emancipacijo žensk je označil kot eno od sprememb oziroma zahtev tedanjega časa ali kot pravi Anton Strle, je »žensko vprašanje« označil kot eno od znamenj časa (Strle, 1987: 321). Zanj, kot pravi Joganova, družbena prizadevanja za vedno bolj pravičen položaj žensk niso bila nekaj nepomembnega, temveč ravno nasprotno. To se mu je zdelo ravno tako pomembno kot prizadevanje za boljši položaj delavskega razreda in zavzemanje za popolnejše

priznavanje temeljnih človekovih pravic (Jogan, 1986: 33). Po besedah papeža Janeza Pavla II, je Janez XXIII. dejal, da so se mu spremembe, kot so konec kolonializma, obstoj novih neodvisnih držav, učinkovitejša zaščita pravic delavcev, nova in zaželena navzočnost žena v javnem življenju, zdele kot nekakšno znamenje človeštva, ki je vstopalo v novo obdobje, v obdobje, ki ga po njegovem zaznamuje prepričanje o enakem dostojanstvu vseh ljudi (Janez Pavel II., 2002: 5–6). Papež Janez XXIII. torej ni bil le pobudnik koncila, temveč bi lahko rekli, da je bil tudi pobudnik drugačnega, spoštljivejšega pojmovanja in pogleda na ženske. S svojim mišljenjem in prepričanjem je gotovo vplival na celoten koncil in lahko bi tako kot pravi Nadja Furlan Štante rekli, »da je drugi vatikanski koncil res postavil temelje in iztočnice nadaljnjemu razvoju ženskega vprašanja v katoliški Cerkvi in družbi« (Furlan Štante, 2013: 244).

Koncil je torej zagovarjal in s pozitivno naravnostjo opozarjal na velik doprinos žensk in njihovo pomembno vlogo v svetu, ki jo je potrebno upoštevati. Na možnost uresničitve teh prizadevanj po boljšem in enakopravnejšem položaju žensk so gotovo vplivale tudi druge koncilске reforme oziroma spremembe, za katere so si prizadevali koncilski očetje. Med njimi je k temu gotovo pripomoglo zavzemanje koncila za aktivnejšo in večjo vlogo laikov in njegovo poudarjanje enakosti med vsemi ljudmi. Glede na to, da se je koncil zavzemal za boljši položaj žensk, pa to nekako ni šlo skupaj z dejstvom, da so bili sprva na koncilu prisotni samo moški, žensk pa ni bilo nikjer. Le-te so bile po predlogih in prizadevanjih kardinalov na koncil kasneje vendarle povabljene.

Mary Luke Tobin, ena izmed povabljenih žensk na drugi vatikanski koncil, pravi, kako je kardinal Suenens s provokativnim vprašanjem, zakaj sploh razglablja o realnosti Cerkve, če polovica Cerkve na koncilu sploh ni prisotna, pokazal na pomanjkanje prisotnosti žensk na koncilu, s tem pa tudi v Cerkvi. To njegovo vprašanje sredi koncila je nekako »dregnilo« udeležence koncila, da so na ta dogodek povabili tudi nekaj žensk (Tobin, 1986). Papež Pavel VI. je na koncil tako res povabil tudi ženske, vendar v koncilski dvorani niso smele govoriti (Jogan, 1986: 34). Toda že to, da so tudi ženske lahko prisostvovale tako pomembnemu dogodku, je bil velik korak naprej in nekakšna potrditev, da se je ženske začelo vsaj malo bolj upoštevati kot pomemben del Cerkve in družbe.

Kot navaja Joganova, so se podobno kot belgijski kardinal Suenens, ki je poudarjal, da je treba ženske spoštovati ter ceniti njihov delež, za večjo vlogo žensk zavzemali tudi drugi

udeleženci koncila. Nadškof Hallinan iz Atlante v Georgiji je zahteval večjo vlogo žensk v laičnem apostolatu in dejal, da mora Cerkev preiti z besed tudi k dejanjem. Za dostojno mesto žensk tako v družbi kot v Cerkvi se je zavzel tudi Kanadski nadškof Gérard-Marie Coderre, francoski nadškof Claude Dupuy pa je poudaril, da je tako za razvoj Cerkve kot sveta pomembna komplementarna dejavnost, sodelovanje moškega in ženske (Jogan, 1986: 34–35).

Drugi vatikanski koncil oziroma njegovi udeleženci so vsekakor ženskam namenili kar nekaj pozornosti. Storili so korak naprej in na koncil povabili tudi ženske ter v sprejetih dokumentih opozarjali na njihovo vse pomembnejšo vlogo, ki se kaže tako v družbi kot v Cerkvi. Kar nekaj o tej tematiki najdemo v Pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu, prav posebej pa je ženskam namenjena tudi sklepna poslanica. V nadaljevanju je prikazanih nekaj citatov iz teh dveh dokumentov, prav tako pa iz okrožnice papeža Janeza XXIII. z naslovom Mir na zemlji – »Pacem in terris« in iz Dogmatične konstitucije o Cerkvi. Vse to bom tudi analizirala. Z dobrednim navajanjem želim bralcem omogočiti lastno razmišljanje in ustvarjanje lastnih mnenj o zapisanem.

3.1 Okrožnica papeža Janeza XXIII. Mir na zemlji – »Pacem in terris«

Papež Janez XXIII. v okrožnici pravi:

»Človeku gre popolna pravica, da si izbira stan: da si torej ustanovi družino, v kateri uživata mož in žena enake pravice in dolžnosti [...]. Družina sloneča na svobodno sklenjenem, edinem in nerazvezanem zakonu, mora veljati za prvo in naravno celico družbe. Zato je treba na vso moč skrbeti zanje tako v gospodarskem in socialnem pogledu kakor tudi v kulturnem in moralnem; z vsem tem je treba družino utrjevati in jo podpirati v izpolnjevanju njene vloge. Prav posebno pa imajo starši pravico, da otroke redijo in vzgajajo.« (Janez XXIII., 1964: 6)

»Kar pa zadeva ženske, jim je treba dovoliti pravice, da opravljajo delo v takih okoliščinah, ki se skladajo z zahtevami spola in z dolžnostmi žene in matere.« (Janez XXIII., 1964: 7)

Na enakost dostojanstva vseh ljudi kaže zapis:

»Dandanes so namreč ostareli toliko stoletij veljavni nazori, po katerih naj bi bili nekateri ljudski rodovi manj vredni in po katerih so si drugi lastili vodilna mesta bodisi zaradi obstoječih gospodarskih in socialnih razmer, bodisi zaradi spola [...]. Nasprotno pa se je dandanes močno razširila misel, da so vsi ljudje po naravi enaki.« (Janez XXIII., 1964: 12)

Glede samega položaja žensk je v okrožnici zanimiv naslednji zapis: »[...] posebnost je v tem, da je v javnosti nastopila žena; to se morda dogaja hitreje pri narodih s krščansko omiko, počasneje, vendar zmeraj bolj na široko med narodi z drugačnimi izročili in omikami. Žene so se namreč zmeraj močnejše zavedale svojega človeškega dostojanstva, zato danes ne trpe več, da bi kdo gledal v njih le mrtvo stvar ali sredstvo, marveč terjajo me domačimi zidovi in v javnosti pravice in dolžnosti, ki se spodobijo človeški osebi.« (Janez XXIII., 1964: 11)

3.1.1 Analiza

Papež Janez XXIII. v svoji okrožnici Mir na zemlji poudarja enakost dostojanstva vseh ljudi, da so vsi ljudje po naravi enaki ne glede na gospodarski in socialni položaj in tudi ne glede na spol. Pravi, da imata v družini mož in žena enake pravice ter dolžnosti in v povezavi s tem v družini ne poudarja le vloge matere, temveč vlogo obeh staršev. Poleg tega papež v okrožnici poudarja vse večje udejstvovanje žensk v javnem življenju. Papež v tem dokumentu nakaže vse večjo vlogo, moč in položaj žensk, izpostavlja pa tudi vlogo ženske kot žene in matere.

3.2 Poslanica ženam

Ob slovesnem sklepu koncila, 8. decembra 1965, je papež Pavel VI. izročil poslanice različnim stanovom. Izdanih je bilo sedem poslanic, ki so bile naslovljene na sedem skupin ljudi: na državnike; mislece in znanstvenike; umetnike; delavce; uboge, bolne in trpeče; mlade in tudi na žene (Koncilske poslanice, 2004: 669–683).

V poslanici ženam je zapisano:

»Sedaj se obračamo na vas, žene vseh stanov, dekleta, poročne, žene, matere in vdove; tudi na vas, Bogu posvečene device in samske! Ve predstavljate polovico velikanske človeške družine.

Znano vam je, da je Cerkev ponosna na to, da je dvignila čast žene in ji prinesla svobodo. Tako je bilo mogoče, da je v teku stoletij kljub različnosti značajev zablestela temeljna enakost žene in moža.

Toda bliže se ura, in je že tu, ko poslanstvo žene dobiva svojo polnost. Prišla je ura, ko žena dobiva v družbi tolikšen vpliv, izžarevanje in moč, kakor še nikoli.

Zato morejo žene v tem trenutku, ko v človeštvu nastajajo tako globoke spremembe, če bodo polne evangeljskega duha, mnogo prispevati k temu, da človeštvo ne bo krenilo na pot brez izhoda, na pot pogube.

Žene, vaša poklicanost je, da varujete domače ognjišče, da ljubite vire življenja, da imate srce za novi rod! Priče ste skrivnosti začetkov življenja. Tolažnice ste, ko se ob smrti od njega poslavljamo. V nevarnosti smo, da bo naša tehnika postala nečloveška. Napravite spravo med življenjem in ljudmi!

Roteče vas prosimo, da predvsem skrbite, da se ohrani človeški rod. Zadržite roke možu, ki bi v trenutku blaznosti hotel uničiti vse, kar je človek ustvaril.

Žene, družinske matere! Ve ste prve vzgojiteljice človeškega rodu v skrivnem hramu svojih družin. Izročite svojim sinovim in svojim hčeram izročila svojih prednikov v istem času, ko jih pripravljate na neznano prihodnost. Nikdar ne pozabite, da mati po svojih otrocih spada v to prihodnost, četudi je morda sama nikoli ne bo videla.

Tudi ve, samske žene, vedite, da morate izpolniti v celoti svojo poklicanost predane službe drugim! Družba vas z vseh strani kliče. Tudi družine ne morejo živeti brez pomoči tistih, ki družine nimajo.

V svetu, kjer hočeta sebičnost in iskanje užitkov postati zakon, bodite zlasti ve, posvečene device, varuhinje čistosti, nesebičnosti in pobožnosti. Isti Jezus, ki je dal zakonski ljubezni vso polnost, je poveljeval tudi odpoved tej človeški ljubezni, če je ta storjena zaradi neskončne Ljubezni in zaradi službe vsem.

Preizkušane žene, ki stojite pokonci pod križem kakor Marija! Kolikokrat ste v zgodovini dajale možem moči, da so v borbi vztrajali do konca, da so celo z mučeništvom pričali za Kristusa, pomagajte jim še danes, da ohranijo drzen pogum za velika dejanja, obenem pa potrpežljivost in smisel za skromne začetke.

Žene, vé, ki znate napraviti resnico prijetno, nežno in dostopno, prizadevajte si, da bo duh tega koncila prodril v ustanove, šole, družine in v vsakdanje življenje.

Žene vsega sveta, krščanske in neverne, ve, ki vam je zaupano življenje v tem tako usodnem trenutku zgodovine, na vas je, da ohranite svetu mir.« (Poslanica ženam, 2004: 678–680)

3.2.1 Analiza

V poslanici ženam je še vedno poudarjena pomembna vloga ženske kot žene in matere, ki skrbi za dom in vzgojo otrok. Kljub temu tradicionalnemu pojmovanju ženske vloge pa je tudi tu, tako kot v okrožnici Mir na zemlji, nakazana enakost ljudi ne glede na spol. Poudarjeno je namreč, da je Cerkev dvignila čast žene in da se je uveljavila enakost moža in žene. Torej potem takem mož nima več dominantnega položaja in žena mu ni več podrejena. Prav tako pa lahko v poslanici preberemo, da dobiva ženska v družbi tako veliko moč kot je ni imela še nikoli prej.

Tudi v tem dokumentu lahko rečemo, da so koncilski očetje pri pojmovanju in dojemanju vloge ženske nakazali premik v smeri vse večjega priznavanja njenega položaja v družbi in Cerkvi.

3.3 Pastoralna konstitucija o Cerкви v sedanjem svetu

V Pastoralni konstituciji o Cerкви v sedanjem svetu je kar nekaj pozornosti namenjene položaju in vlogi žensk. V povezavi s tem lahko tu preberemo:

»Ženske zahtevajo zase pravno in dejansko enakost z moškimi tam, kjer je še niso dosegle.«
(Pastoralna konstitucija o Cerкви v sedanjem svetu, 2004: 576)

»Obdarjeni z razumno dušo in ustvarjeni po božji podobi, imajo vsi ljudje isto naravo in isti izvor, odrešeni po Kristusu, so poklicani z isto poklicanostjo in določenostjo: osnovno enakost vseh ljudi je zato treba bolj in bolj priznavati. Res je, glede različnih fizičnih sposobnosti in glede različnosti umskih in nravnih sil niso vsi ljudje enaki. Toda sleherno obliko, bodisi socialnega, bodisi kulturnega zapostavljanja v osnovnih pravicah osebe, naj bo to zaradi spola, rodu, barve, socialnega položaja, jezika ali vere, je treba premagati in odpraviti, ker nasprotuje božjemu načrtu. Zares je žalostno ugotavljati, da še sedaj niso povsod zajamčene te temeljne pravice, ki gredo osebi. Tako npr. če se ženski odreka možnost, da bi si svobodno izbrala zakonskega druga in se odločila za svoj življenjski stan, ali da bi imela dostop do iste stopnje vzgoje in izobraževanja, kakršna je priznana moškemu.« (Pastoralna konstitucija o Cerкви v sedanjem svetu, 2004: 595)

»V našem času je dana možnost doseči, da bi premnoge ljudi rešili iz bednega položaja nevednosti. Zato se z našo dobo, zlasti za kristjane, kar najbolj sklada dolžnost, neutrudljivo si prizadevati za to, da se tako v gospodarstvu kakor v politiki, tako na narodnem kakor na mednarodnem področju, uveljavijo temeljna načela, na osnovi katerih naj se po svetu prizna in uveljavi pravica vseh ljudi do človeške in družbene kulture, primerne dostojanstvu osebe; in sicer brez ozira na razlike glede rodu, spola ali naroda, vere ali socialnega položaja. Treba je torej vsem priskrbeti zadostno mero kulturnih dobrin, posebno tistih, ki spadajo k tako imenovani osnovni kulturi, da ne bosta nepismenost in nesposobnost za odgovorno dejavnost premnogim preprečevali zares človeškega sodelovanja pri skupni blaginji.«
(Pastoralna konstitucija o Cerкви v sedanjem svetu, 2004: 630)

»Žene so zaposlene skoraj že na vseh življenjskih področjih; prav pa bi bilo, da bi mogle izvrševati svojo nalogo popolnoma v skladu s svojo lastno naravo. Dolžnost vseh je, da bodo priznavali in podpirali ženam lastno in nujno vlogo pri kulturnem življenju.« (Pastoralna konstitucija o Cerкви v sedanjem svetu, 2004: 631)

3.3.1 Analiza

Tako kot v prejšnjih dveh dokumentih tudi v Pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu naletimo na poudarek o enakosti vseh ljudi ne glede na spol, rod, barvo, socialni položaj, jezik ali vero. Poudarjeno je, da bi tudi ženska morala imeti možnost, da si sama izbere svojega moža in se sama odloča za svoj življenjski stan. Ženskam je tu torej dopuščeno več svobode. Prav tako je izpostavljeno, da ima ženska pravico do iste stopnje vzgoje in izobraževanja kot moški. Tako kot v okrožnici Mir na zemlji je tudi tu zapisano, da je pri vzgoji otrok pomembna vloga obeh staršev, ne le matere. Med drugim je izpostavljeno, da so ženske zaposlene skoraj že na vseh življenjskih področjih in da je treba priznavati tudi njihovo vlogo pri kulturnem življenju.

Kot v ostalih dveh dokumentih lahko tudi tu razberemo, da se kaže vse večje priznavanje ženske vloge v družbi.

3.4 Dogmatična konstitucija o Cerkvi

V Dogmatični konstituciji o Cerkvi je zanimivo poglavje o laikih, ki tako zadeva tudi samo vlogo žensk v Cerkvi. Tu lahko preberemo:

»Vendar pa laikom, naj bodo moški ali ženske, glede na njihov položaj in poslanstvo posebej pripadajo nekatere stvari, katere temelje je zaradi posebnih okoliščin našega časa treba bolj skrbno pretresti. Dušni pastirji se namreč dobro zavedajo, koliko laiki prispevajo k blagru celotne Cerkve.« (Dogmatična konstitucija o Cerkvi, 2004: 166)

»Razlikovanje, ki ga je Gospod postavil med posvečenimi služabniki in ostalim božjim ljudstvom, vključuje povezanost; saj so pastirji in drugi verniki, kolikor drug drugega potrebujejo, med seboj v tesni zvezi.« (Dogmatična konstitucija o Cerkvi, 2004: 167)

»V skladu s svojim znanjem, strokovnostjo in ugledom, katerega uživajo imajo pravico, včasih celo dolžnost, da povedo svoje mnenje o tistih stvareh, ki zadevajo blagor Cerkve.« (Dogmatična konstitucija o Cerkvi, 2004: 173)

»Posvečeni pastirji pa naj priznavajo in pospešujejo dostojanstvo laikov in njihovo odgovornost v Cerkvi. Radi naj uporabljajo njihov pametni nasvet, z zaupanjem naj jim

izročajo naloge v službi Cerkve in naj jim pustijo svobodo in področje dejavnosti, vlivajo naj jim celo poguma, da se lotevajo del tudi na lastno pobudo. Z očetovsko ljubeznijo in pazljivostjo v Kristusu naj gledajo na pobude, prošnje in želje, ki jih predlože laiki.« (Dogmatična konstitucija o Cerkvi, 2004: 173)

3.4.1 Analiza

Eden izmed poudarkov na drugem vatikanskem koncilu je bilo tudi zavzemanje za večjo aktivnost in udejstvovanje laikov v Cerkvi, kar zadeva tako večjo aktivnost moških vernikov kot tudi ženskih vernic. Te tematike so se prav posebej dotaknili v Dogmatični konstituciji o Cerkvi v poglavju z naslovom »Laiki«. Tu lahko vidimo, kako so koncilski očetje poudarili pomemben prispevek laikov za Cerkev in opozorili, da je potrebno njihove nasvete in ideje upoštevati, jim zaupati in okrepiti oziroma povečati njihovo veljavo v Cerkvi. S tem priznanjem po potrebi večjega sodelovanja laikov je obenem priznana tudi potreba po večjem sodelovanju in upoštevanju žensk v Cerkvi.

3.5 Sklepne ugotovitve analiziranih koncilskih dokumentov

V okrožnici papeža Janeza XXIII., v Pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu in v Sklepni poslanici ženam je poudarjena enakost vseh ljudi ne glede na spol in tako tudi enakost med moškom in ženo. Še vedno je pri vseh treh dokumentih poudarek na pomembni vlogi ženske v družini, kot žene in matere, a kljub temu lahko razberemo vsaj nekoliko napredek pri dojemljanju vloge in položaja žensk v družbi. Nakazano in poudarjeno je namreč, da je v družini, pri vzgoji otrok pomemben tudi moški, oče in ne le mater. Prav tako se kaže vse večja vloga in moč žensk v javnem življenju. Kot je razvidno iz teh treh analiziranih dokumentov namreč zasledimo poudarek na zahtevah po enakih pravicah žensk do izobraževanja, na enakih možnostih žensk za napredovanje v družbi, poudarek pa je tudi na pomembnosti priznavanja vloge žensk v kulturnem življenju. V Dogmatični konstituciji o Cerkvi se izpostavlja tudi večja vloga laikov, kar nakazuje tudi na poudarjanje večje vloge žensk v Cerkvi. Vsi analizirani dokumenti torej kažejo na pomemben in vse večji delež žensk ne le doma, temveč tudi v Cerkvi in v javnem življenju.

4 POLOŽAJ ŽENSK PO DRUGEM VATIKANSKEM KONCILU

Kaj je drugi vatikanski koncil prinesel novega glede položaja žensk v Cerkvi in družbi, bo predmet obravnavanja tega poglavja. Tu bom tako predstavila, kakšen je bil položaj žensk v družbi in Cerkvi po tem dogodku. Tako kot prejšnje poglavje bo tudi to temeljilo na analizi cerkvenih dokumentov, in sicer dokumentov, ki so nastali po koncilu.

Poleg izjemnega pomena, vloge in dela papeža Janeza XXIII., s katerim so se nekako začeli spreminjati tradicionalni pogledi na položaj žensk, je na tem mestu vredno poudariti tudi vlogo in delo njegovega naslednika papeža Pavla VI., ki je v tej smeri dobro nadaljeval delo Janeza XXIII. in ženskam dodeljeval mesta na položajih, kjer prej niso bile prisotne oziroma tam niso delovale. Poleg tega, da je papež Pavel VI., kot smo videli, že v času koncila na koncil povabil tudi ženske, je po navajanju Nadje Furlan Štante prvič v zgodovini Cerkve za cerkveni učiteljici imenoval ženski – Katarino iz Siene in Terezijo iz Avile. Prav tako je nekaj žensk poklical v vatikanske kongregacije in eno sodnico v sveto rimsko roto⁴ (Furlan Štante, 2013: 244). Poleg tega je Pavel VI., kot to pravi papež Janez Pavel II., na prošnjo škofovske sinode leta 1971 ustanovil posebno komisijo, katere namen je bil raziskovanje problemov v zvezi s pospeševanjem dostojanstva in odgovornosti žene. Pavel VI. je v enem od svojih nagovorov dejal, da ima žena v krščanstvu v primerjavi z ostalimi religijami že od samega začetka posebno dostojanstvo (Janez Pavel II, 1989: 5–6).

Če torej primerjamo mnenja papežev iz predkoncilskih časov, ki sem jih omenjala že v drugem poglavju, to je papežev Pija X., Pija XI., Benedikta XV., Leona XIII., ki so ženske postavljali bolj v ozadje, se je s koncilom to spremenilo. Tako papež Janez XXIII. kot papež Pavel VI. sta poudarjala in priznavala naraščajočo moč in vlogo žensk, se zavzemala za njihovo večjo enakopravnost, dobile pa so tudi možnost delovanja na vidnejših položajih.

Kar zadeva večje udejstvovanje žensk na tovrstnih položajih po koncilu, Joganova konkretno navaja, da so po koncilu ženske prisotne v papeževih komisijah (npr. v komisiji za liturgijo, komisiji za laični apostolat, v komisiji za družino in vprašanje populacije), prav tako pa so dejavne na drugih področjih, predvsem tam, kjer primanjkuje duhovnikov. Prav tako izpostavi ugotovitve na mednarodnem teološkem kongresu v Bruslju leta 1970 izglasovane resolucije,

---

⁴ Rota je cerkveno sodišče najvišje stopnje, ki odloča o sodbah nižjih sodišč zlasti glede zakonske zveze (SSKJ).

ki ugotavlja, da je treba javno kritizirati diskriminacijo žensk v Cerkvi in družbi ter razmisliti o udeležbi žensk v cerkvenih službah (Jogan, 1986: 36–37). Poleg tega so se ženskam po koncilu odprla vrata teološke fakultete (Furlan Štante, 2013: 245). Vse te spremembe po koncilu nedvomno kažejo, da koncil predstavlja začetek neke nove in vzpenjajoče poti žensk tako v družbi kot v okviru Cerkve, ali kot se izrazi Joganova, drugi vatikanski koncil predstavlja začetek »rehabilitacije« žensk (Jogan, 1986: 36). To, kar lahko preberemo v koncilskih dokumentih, vendarle ni ostalo zgolj napisano, ni ostalo le pri govoričenju in pri besedah, temveč se je nekaj tudi uresničilo in preneslo v prakso.

Večkrat lahko ob kakšnem pogovoru slišimo, da nam nekdo reče: »Tako je bilo včasih« ali »Tega danes ni več«. To nam jasno kaže, da se družba spreminja, z njo pa tudi sam stil življenja, pogled na svet, s tem pa tudi pogledi na vlogo moških in žensk. V tej spremenjeni družbi, ki teži k enakopravnosti med moškim in žensko, je težnja žensk po njihovem priznavanju in uveljavitvi dosegla tudi polje religije. Pri tem je pomembno omeniti pojav t. i. feministične teologije.

Nadja Furlan pojasnjuje, da se je ta oblika feminizma začela oblikovati pod vplivom svetnega feminizma in jo opredeli kot »gibanje, ki želi na novo opredeliti in postaviti vlogo ženske ter njene identitete v cerkvi ter opozoriti na njeno nepogrešljivost« (Furlan, 2007: 69). Pravi, da je to »teologija, ki iz ženske perspektive odkriva, spoznava in opozarja na patriarhat v religiji, cerkvi in družbi ter išče poti, kako ga premagati in odpraviti. [...] Središče zanimanja feministične teologije je [...] izkustvo žensk: zatiranih, utišanih, potisnjenih na rob.« (Furlan, 2007: 72) Kljub zatiranju so si po njenih besedah številne ženske namreč vseskozi prizadevale za njihov glas v cerkvi. Njihovo sodelovanje v cerkvi se je začelo nevidno – prek redovnic, mater in oznanjevalk. Ženske so se tako postopoma začele združevati in stopati v pastoralo ter liturgijo kot katehistinje, pastoralne asistentke itd. Ženska gibanja v 20. stoletju so se okrepila in si tudi v Cerkvi prizadevala vzpostaviti enakopravnost med spoloma. Po njenih besedah prav drugi vatikanski koncil mnogi razumejo kot nek pokazatelj, »ki naj bi omogočil in spodbudil razvoj evropske feministične teologije« (Furlan, 2007: 70–71).

V pokoncilskem času se je pokazalo, da so ženske v Cerkvi dobile vsaj nekoliko večjo veljavo, prav tako tudi na sploh v družbenem življenju. Tudi v kasnejših dokumentih nastalih po koncilu je poudarjeno dostojanstvo žensk, kljub temu pa lahko še vedno zasledimo velik poudarek na tisti primarni vlogi ženske, ki je bila poudarjena že od nekdaj, to je materinstvo

ter njeno družinsko življenje. V nadaljevanju bom podrobneje predstavila nekaj izsekov iz nekaterih pokoncilskih dokumentov in tako še pobližje poskušala prikazati, kakšno je bilo pokoncilsko definiranje vloge in položaja žensk v Cerкви in družbi. Predstavila bom dele okrožnice papeža Pavla VI. »*Humanae vitae*« – Posredovanje človeškega življenja – ter izseke dveh apostolskih pisem papeža Janeza Pavla II. To je Apostolskega pisma o dostojanstvu žene ter Apostolskega pisma o družini. Prav tako bom analizirala Pismo o sodelovanju moških in žensk v Cerкви in svetu, ki ga je pripravila Kongregacija za verski nauk. Najprej bom tako kot prej pri koncilskih dokumentih tudi tu zaradi lažje predstave ter možnosti oblikovanja lastnega mnenja in predstav o napisanem dobesedno navedla nekaj izsekov iz naštetih dokumentov, za tem pa bom to analizirala.

4.1 Okrožnica papeža Pavla VI. »*Humanae vitae*« – Posredovanje človeškega življenja

Papež Pavel VI. v okrožnici »*Humanae vitae*« v povezavi s položajem žensk zapiše:

»Dejstvo je tudi, da se je spremenilo gledanje na ženo in na njeno vlogo v družbi. Drugače se vrednoti tudi zakonska ljubezen, drugače se gleda na pomen zakonskih dejanj, ki izhajajo iz te ljubezni.« (Pavel VI., 2014: 7)

»Zakon je Stvarnik v svoji modrosti in previdnosti ustvaril z namenom, da bi z njim v človeštvu uresničeval svoj načrt ljubezni. Po medsebojni podaritvi, ki je zakoncem lastna in izključna, težijo ti po osebni združenju. Tako se medsebojno dopolnjujejo, da morejo sodelovati z Bogom pri roditvi in vzgoji novih življenj.« (Pavel VI., 2014: 11)

»V skladu s temi osnovnimi načeli človeškega in krščanskega gledanja na zakon [...] je treba popolnoma zavračati kot dopusten način uravnavanja rojstev neposredno prekinitev že začetega porajanja življenja. Zlasti je nedopusten neposreden splav, četudi bi se izvršil iz zdravstvenih razlogov. Prav tako je treba obsoditi, kakor je cerkveno učiteljstvo večkrat storilo, neposredno povzročeno sterilizacijo, tako pri moškem kakor pri ženski, naj bo trajna ali začasna.« (Pavel VI., 2014: 15–16)

»Če torej zaradi fizičnih ali psiholoških pogojev zakoncev ali pa zaradi zunanjih okoliščin obstajajo resni razlogi za razmik med rojstvi, Cerkev uči, da je dovoljeno posluževati se naravnih menjav, ki jih imajo rodilne zmožnosti. Dovoljeno je torej rabiti zakonske pravice samo v nerodovitnih dneh ter tako uravnavati rojstva.« (Pavel VI., 2014: 17–18)

»Bati se je dalje treba, da bi moški, ki bi se navadili na uporabo sredstev proti spočetju, izgubili spoštovanja do žen in se ne bi več brigali za njihovo psihološko in telesno ravnovesje ter jih končno ne bi začeli gledati le kot sredstvo svojega samoljubnega uživanja in jih ne imeli več kot svojih soproj, katerim so dolžni spoštovanje in ljubezen.« (Pavel VI., 2014: 18–19)

4.1.1 Analiza

Papež Pavel VI. v svoji okrožnici priznava, da se je v družbi spremenil pogled na ženske in njihovo vlogo, poudari pa tudi pomen zakonske zveze. Le-ta je v nauku Cerkve definirana kot skupnost med dvema osebama različnega spola, torej kot skupnost med možem in ženo. Kot poudari Pavel VI. je namen te zveze med možem in ženo podarjanje ljubezni drug drugemu ter rojevanje in vzgoja otrok. Poleg tega je v zakonu poudarek na medsebojnem sodelovanju, na dopolnjevanju drug drugega. Torej ne gre za prevlado enega nad drugim, temveč za medsebojno pomoč in podpiranje.

Kot pravi Joganova, med družino in zakonom v Cerkvi pravzaprav ni razlike, »kajti zakonska zveza je po svoji funkciji 'produciranje' družine, družina pa je prava, bogopodobna le, če temelji na zakonski zvezi, ki jo je in kot jo je vzpostavila Cerkev« (Jogan, 1990: 89). Tako kot ona poudarja, da je glavni namen zakonske zveze rojevanje otrok, tako tudi Tadej Strehovec navaja, da je ena od značilnosti zakonske zveze rojevanje in vzgajanje otrok, in tako kot pravi Joganova, da je družina prava le, če temelji na zakonski zvezi, tudi on meni, da otrok za normalen razvoj potrebuje trdno družinsko strukturo, kar pa po njegovem pomeni, da so starši poročeni (Strehovec, 2008: 357). Vendar v današnjem času se Cerkev sooča z zmanjševanjem števila porok in s številnimi ločitvami, kar je nekako v neskladju z njenim naukom, ki govori o nerazvezljivosti zakonske zveze oziroma o sklenjeni dosmrtni skupnosti.⁵ Vendar, če med zakoncema ljubezen pojenja, če ni medsebojnega spoštovanja in podpiranja, temveč le nerazumevanje, prepir ter nespoštovanje in zakona ni mogoče več povrniti na pravo

---

⁵ Sedanji papež Frančišek je postopek ločitve zelo olajšal in poenostavil. Po besedah Slovenske tiskovne agencije je papež pojasnil, da po novem za razveljavitev zakona ne bo več potrebna privolitev dveh cerkvenih sodišč, temveč bo zadostovala potrditev enega, prav tako je pojasnil, da bo obravnava po novem brezplačna (Frančišek poenostavil postopek razveljavitve zakona in odpravil plačilo, 2015). Kljub temu pa papež še vedno poudarja trajnost zakonske zveze (Papež močno olajšal razveljavitev zakonske zveze, 2015).

pot, potem je to v dobro vseh boljše zaključiti, saj v takšnem okolju poleg zakoncev zelo trpijo tudi otroci.

Poleg vsega naštetega tradicionalna oblika zakona in družine, kot ju zagovarja nauk Cerkve, v današnjem času nenehnih sprememb in negotovosti razpadata in dobivata nove oblike. Tako se Cerkev srečuje in sooča z različnimi oblikami zakona in družine, kot so istospolne družine, enostarševske družine, reorganizirane družine itd.

Kar zadeva definiranje zakonske zveze pred drugim vatikanskim koncilom, je po navajanju Strehovca za katoliško teologijo značilno, da je zakonsko zvezo takrat razumela predvsem kot pogodbo med zakoncema. Do koncila je bila zakonska zveza razumljena zlasti kot pravna pogodba z namenom posredovanja življenja in vzgoje otrok ter z namenom obvladovanja spolnega poželenja. Z drugim vatikanskim koncilom pa zakonska zveza ni več le pravna pogodba, ampak odnos med možem in ženo. Poseben namen zakonske zveze je tako izkazovanje medsebojne ljubezni, ki je v koncilskih dokumentih postavljeno na prvo mesto. To poslanstvo pa je enakovredno drugemu poslanstvu, to pa je še vedno posredovanje življenja in vzgoja otrok (Strehovec, 2013: 234–235). Kot on tudi Joganova izpostavi, da drugi vatikanski koncil opozarja, da v zakonski zvezi ne gre le za posredovanje življenja, temveč je treba ceniti tudi druge namene zakona, čeprav je rojevanje in vzgoja otrok še vedno temeljna naloga zakonske zveze (Jogan, 1986: 51). V ospredju zakonske zveze v Cerkvi je torej, kot je bilo že večkrat poudarjeno, rojevanje in vzgoja otrok, poleg tega pa je pomembna ljubezen med zakoncema, v povezavi s tem pa tudi zvestoba.

Če se vrnemo k okrožnici papeža Pavla VI. Posredovanje človeškega življenja, vidimo, da papež v povezavi z rojevanjem in vzgojo otrok omeni tudi umetno uravnavanje rojstev in splav. Življenje je dragocen dar, ki je dan od Boga in nihče nima pravice nekemu drugemu vzeti življenja. Tudi ena izmed desetih božjih zapovedi zapoveduje »Ne ubijaj«. Tako v svoji okrožnici tudi papež Pavel VI. obsoja kakršnokoli umetno uravnavanje rojstev in splav. To opravičuje tudi s tem, da ne bi moški zaradi tega izgubili spoštovanja do žensk. Kot nekako dopustno pa omenja naravno metodo uravnavanja rojstev.

Če povzamem, lahko vidimo, da papež Pavel VI. po eni strani nakaže oziroma prizna spremembe v dojemanju vloge in položaja žensk, po drugi strani pa se ponovno vrne na tisto

»primarno, pravo vlogo« žensk, ki so jo poudarjali že od nekdaj. To je materinstvo in vzgoja otrok.

4.2 Mulieris dignitatem – Apostolsko pismo o dostojanstvu žene papeža Janeza Pavla II.

V uvodu apostolskega pisma Janez Pavel II. izpostavi:

»Znotraj Cerkve je že od koncila sem čutiti prebujanje za tako imenovano 'feministično teologijo'. Žena se je povsem upravičeno začela zanimati za priznanje svojega mesta v cerkveni skupnosti, v apostolski dejavnosti in celo novih oblikah cerkvenih služb, ki ji doslej niso bile dovoljene.« (Pavel II., 1989: 3)

V uvodni besedi papež med drugim zapiše tudi:

»Res je, pismo v samem naslovu nakazuje vsebino razmišljanj: gre za dostojanstvo, ne samo za pravice žene. Slednje gotovo izhajajo iz prvega.« (Pavel II., 1989: 3)

Prav tako pa lahko v uvodu v povezavi z vlogo žensk preberemo naslednje besede:

»Osnovna enakost med ljudmi, med moškim in žensko, je utemeljena na dostojanstvu človeške osebe. V tem ni mogoče narediti nobene ločnice. Bogopodobnost človeka, moškega in ženske, je neodtujljiva danost. [...] Človek je bitje odnosov (relacij); ni le bitje ob drugem bitju, marveč je bitje za drugega. Šele v medsebojnem darovanju se v polnosti uresničuje kot oseba. Ko oseba postane dar za drugega, tedaj v najvišji meri dosega lastno dopolnitev. Tako uresničevanje ima svojevrsten pomen v zakonu, v družini, vendar vse oblike življenja izzivajo in zahtevajo medsebojno priobčevanje, darovanje, življenje z drugim in za drugega. Če je temeljni poklic človeške osebe ljubezen, je to v sedanjem trenutku razvoja sveta še v večji meri. V času znanstvenega in tehničnega napredka, v času razosebljanja in odtujevanja, je še bolj potrebno ohraniti ljubezen in človečnost. Brez dvoma je ravno v tem nenadomestljiva naloga žene, danes še posebej.« (Pavel II., 1989: 4)

Glede podobnosti, razlik med moškim in žensko, papež v pismu pravi: »Človek je oseba; to velja v isti meri za moža in ženo: kajti oba sta ustvarjena po božji podobi in sličnosti.« (Pavel II., 1989: 11–12)

Prav tako lahko v pismu preberemo:

»Svetopisemski tekst nam daje zadostne temelje, da spoznamo bistveno enakost med možem in ženo. Oba sta od začetka osebi v nasprotju z drugimi bitji okoliškega sveta. Žena je drugi 'jaz' v skupnem človeškem bitju. Od začetka sta se pojavila kot 'edinost dveh', in tako je premagana prvotna samota, v

kateri se 'za človeka ni našla pomočnica njemu primerna. Ali gre tukaj le za pomočnico pri delu, pri 'podvrženju zemlje'? Gotovo gre tukaj za življenjsko spremljevalko, s katero se lahko mož združi kot s svojo zakonsko ženo, tako da je z njo 'eno telo' in bo zato 'zapustil očeta in mater'. Svetopisemska razlaga govori hkrati s stvarjenjem moža in žene o zakonu, ki ga je postavil Bog kot nujen pogoj za podarjanje življenja novim generacijam ljudi.« (Pavel II., 1989: 12)

»Da je kot mož in žena, človek ustvarjen po božji podobi, ne pomeni le, da je vsak posameznik kot razumno in svobodno bitje podoben Bogu. Pomeni tudi, da sta mož in žena kot 'edinost dveh' ustvarjena v skupnem človeškem bitju, poklicana da živita v skupnosti ljubezni [...]« (Pavel II., 1989: 13)

»V 'edinosti dveh' sta mož in žena od začetka poklicana, ne le da bivata 'drug ob drugem' ali 'drug z drugim', ampak sta tudi poklicana, da sta medsebojno 'drug za drugega.'« (Pavel II., 1989: 14)

»Svetopisemski opis v 1. Mojzesovi knjigi očrta resnico o posledicah človekovega greha, ki se prav posebej kaže v tem, da se je pokvaril izvorni odnos med možem in ženo, ki odgovarja dostojanstvu vsakega od njiju [...]. Skupnostni odnos se začne v 'edinosti dveh', v katerih najde svoj izraz dostojanstvo moža in žene kot osebe. Ko v svetopisemskem opisu beremo ženi namenjene besede: 'Po svojem možu boš hrepenela, on pa bo gospodoval nad teboj', odkrijemo razdor v edinosti in stalno grožnjo prav tej 'edinosti dveh', ki odgovarja dostojanstvu božje podobe in podobnosti v obeh. Ta grožnja pa je težja za ženo, kajti namesto iskrene podaritve in tako življenja 'za' drugega nastopi gospodovanje: 'On ti bo gospodoval.'« (Pavel II., 1989: 19–20)

»Zakonska združitev predpostavlja spoštovanje in izpopolnitev vsega, kar je pri obeh jedro osebe. Žena ne sme postati 'predmet' moškega 'gospodovanja' in ne njegova 'lastnina'. Besede svetopisemskega besedila se pač neposredno nanašajo na izvorni greh in njegove posledice, ki se razpredajo v možu in ženi [...]. Besede 1. Mojzesove knjige se neposredno nanašajo na zakon, posredno pa se dotikajo različnih področij socialnega sožitja; to so okoliščine, ko ženo zapostavljajo ali diskriminirajo pač zato, ker je žena.« (Pavel II., 1989: 20)

»V našem času je vprašanje 'pravic žene' dobilo nov pomen v širokem okviru pravic človeške osebe. Dotaknejo se ga različne izjave; osvetljujejo ga svetopisemsko in evangelijsko oznanilo, pri čemer ohranjata resnico o 'edinosti dveh', namreč resnico o dostojanstvu in poklicanosti, ki ju pogojujeta specifična različnost in osebna posebnost moža in žene. Ves morebitni upravičeni odpor žene zoper svetopisemske besede: 'On ti bo gospodoval' naj se potemtakem ne izživi v 'pomoženju' žena. V imenu osvoboditve od moževega 'gospodovanja' ne sme žena stremeti za tem, da si pridobi značilna moška svojstva, ki so v nasprotju z njeno žensko 'posebnostjo'. Utemeljena je zaskrbljenost, da se v tej smeri

žena ne bo 'uresničila', temveč bi prej utegnila izmaličiti in izgubiti sovje bistveno bogastvo, ki je res izredno.« (Pavel II., 1989: 21)

»Osebnosti ženskega bitja gotovo niso manjše od zmožnosti moškega bitja, samo drugačne so. Ženska mora kakor tudi mož stremeti za tem, da se 'uresniči' kot oseba; na temelju svojih zmožnosti mora delati za svoje dostojanstvo in poklicanost v soglasju z bogastvom svojega ženskega bitja, ki ga je prejela na dan stvarjenja v dediščino kot sebi lasten izraz 'bogopodobnosti'. Samo tako se more premagati dediščina greha, ki jo nakazuje Sveto pismo z besedami: "Po svojem možu boš hrepenela, on pa bo gospodoval nad teboj." Premagati to bolečo dediščino je iz roda v rod naloga vsakega človeka, žene in moža. V resnici mož vsakokrat, ko neodgovorno krši osebno dostojanstvo in poklicanost žene, ravna tudi proti svojemu lastnemu osebnemu dostojanstvu in poklicanosti.« (Pavel II., 1989: 21)

Papež v pismu posebno poglavje nameni vlogi žene kot matere in kot device ter zapiše:

»Na tem mestu razmišljajmo o devištvu in materinstvu kot o dveh posebnih razsežnostih pri uresničevanju ženske osebnosti.« (Pavel II., 1989: 33)

Glede devištvu, materinstva, vzgoje otrok lahko v pismu med drugim preberemo:

»Ko žena spregovori v ljubezni svojemu možu: 'Podarila sem ti otroka,' pomenijo njene besede hkrati: 'To je najin otrok.' Sicer sta oba skupaj starša otroku, toda ženino materinstvo predstavlja posebni delež pri skupnem starševstvu; ne nazadnje je ta delež tudi napornejši. Starševstvo nujno pripada obema, toda mnogo bolj se pred rojstvom uresničuje v ženi. Žena mora neposredno 'plačati delež', ko skupaj z možem daje življenje, ker se pri tem dobesedno črpajo njene telesne in duševne moči. Mož se mora potemtakem dobro zavedati, da je zaradi skupnega starševstva pravi dolžnik do žene. Noben načrt za doseg 'enakopravnosti' med moškimi in žensko ne velja, če se premalo upošteva ta okoliščina.« (Pavel II., 1989: 35)

»Splošno prepričanje je, kako je žena bolj kot mož sposobna varovati konkretno osebo; ob materinstvu se ji ta sposobnost še močneje razvije. Mož se kljub svojemu delu pri starševstvu nahaja vedno 'izven' dogajanja nosečnosti in otrokovega rojstva in se mora v marsičem učiti svojega 'očetovstva' prav od matere.« (Pavel II., 1989: 35)

»Žena ima kot mati, kot prva človekova vzgojiteljica [...] posebno prednost pred možem.« (Pavel II., 1989: 36)

»Devištvo nikakor ne oropa ženske njenih posebnih lastnosti. Duhovno materinstvo pozna pač mnogovrstne oblike. V življenju žene, ki so se posvetile Bogu in živijo svojo karizmo po pravih različnih skupnosti apostolskega značaja, se odraža kot skrb za ljudi, zlasti za

najpotrebnejše, kakršni so bolniki, prizadeti, zavrženi, sirote, ostareli, otroci, mladi, ujetniki, skratka ljudje, ki jih je družba potisnila na rob.« (Pavel II., 1989: 40)

Kot pravi Maca Jogan, se Apostolsko pismo o dostojanstvu žene »ob koncu ukvarja z definiranjem konkretne naloge Cerkve v ustvarjanju pogojev za 'drugačno' in ženskemu bitju primerno dostojanstvo. Ta naloga je jasna in enorazsežnostna: 'Medtem ko razmišlja svetopisemska skrivnost žene, prosi Cerkev za to, da bi vse žene našle same sebe v tej skrivnosti in v svoji največji poklicanosti'.« (Jogan, 1991: 169)

V sklepnem delu pisma papež tako pravi:

»Cerkev se torej zahvaljuje za vse žene in za vsako posebej: za matere, sestre, žene; za žene, ki so se v devištvu posvetile Bogu; za žene, ki se posvečajo brezštevilnim ljudem ter pričakujejo nesebično ljubezen drugega človeka; za žene, ki v svoji družini, temeljni celici človeške družbe, bedijo nad človeškim biti; za žene, ki so zaposlene in pogostoma nosijo težko socialno odgovornost; za 'vrle' in za 'slabotne' žene – za vse: takšne, kakršne so izšle iz božjega Srca v vsej lepoti in polnem bogastvu svoje ženskosti; tako kakor jih je objemala njegova večna ljubezen; tako, kakor so skupaj z možem romarice na tej zemlji [...]; tako kakor prevzamejo skupaj z možem skupno odgovornost za usodo človeštva glede tega, kar zadeva vsakdanje potrebe [...].« (Pavel II., 1989: 55–56)

4.2.1 Analiza

Papež Pavel II. že v uvodu Apostolskega pisma o dostojanstvu žene poudari, da se vse od drugega vatikanskega koncila naprej vidi, da se je ženska začela zanimati za vidnejše mesto oziroma za priznanje njene vloge v Cerkvi in to sam tudi zagovarja.

Prav tako v pismu večkrat zasledimo, da papež poudari enakost med ljudmi in tako tudi enako dostojanstvo med moškim in žensko. Pravi, da sta namreč oba, tako moški kot ženska, ustvarjena po božji podobi. Med sabo sta si sicer različna in tako v povezavi s tem izpostavi, da osebne zmožnosti ženske niso manjše od zmožnosti moškega, ampak so le drugačne. Prav tako v navezavi na to zapiše, da se ženska za večjo vlogo ne sme odpovedati svoji ženstvenosti in prevzeti moške lastnosti, saj bi tako izgubila svojo posebnost in vse svoje bistvo.

Papež tudi zapiše, da je človek bitje odnosov in da sta mož in žena kot »edinost dveh«, da živita v ljubezni in da gre tu za dostojanstvo obeh, tako moža kot žene. Zapiše sicer, da je v

tem odnosu žena drugi »jaz«, pomočnica. Torej jo postavi na drugo mesto. Toda to nekako opraviči s tem, da ne gre le za pomočnico pri delu, temveč za življenjsko spremljevalko. Tako poudari, da mora v zakonu vladati spoštovanje in da žena ne sme postati predmet, stvar moškega gospodovanja, niti ne njegova lastnina.

Poleg vsega tega papež poudari pomembno in nenadomestljivo vlogo ženske, to je ohranjanje ljubezni in človečnosti, ki je v času odtujevanja ter znanstvenega in tehničnega napredka še kako pomembna. Poleg tega posebej izpostavi tudi devištvo in vlogo žene kot matere. Poudarja sicer pomen obeh staršev, a v ospredje postavi ženo, ki ima po njegovem mnenju kot mati posebno prednost pred možem.

Papež Janez Pavel II. v svojem Apostolskem pismu o dostojanstvu žene poudari enakovrednost moških in žensk, da žena ne sme biti podrejena možu oziroma ne sme postati predmet moškega gospodovanja. Ponovno pa, kot smo videli že prej pri papežu Pavlu VI., poudari materinstvo, torej pomembno vlogo žene kot matere.

4.3 Familiaris consortio – Apostolsko pismo o družini papeža Janeza Pavla II.

Papež Pavel II. tudi v Apostolskem pismu o družini izpostavi položaj žensk in zapiše:

»Sinodalni očetje so upravičeno poudarjali, da je nravno merilo za pristnost zakonskih in družinskih odnosov pospeševanje dostojanstva in poklicanosti posameznih oseb, ki v polnosti najdejo sebe samo tedaj, če se nesebično podarjajo. S tega vidika je sinoda hotela posvetiti posebno pozornost ženi, njenim pravicam in dolžnostim v družini in družbi. Na enak način je treba gledati tudi na moža kot na sozakonca in očeta, na otroke in na ostarele.« (Pavel II., 1982: 25)

»Glede žene je treba predvsem poudariti, da ima enako dostojanstvo in odgovornost kakor mož: ta enakovrednost prihaja na edinstven način do veljave v medsebojnem podarjanju drugemu in v skupnem žrtvovanju za otroke; kakor je to lastno zakonu in družini.« (Pavel II., 1982: 25)

»Z ustvaritvijo človeka 'kot moža in žene' je Bog z enakim osebnostnim dostojanstvom obdaril moža in ženo ter jima dal tiste neodtujljive pravice in odgovornosti, ki so lastne človeški osebi. V najvišji možni obliki je Bog nato razodel dostojanstvo žene s tem, da si je sam privzel človeško naravo in ženo z

imenom nove Eve postavlja pred nas visoko spoštovanje do žena, ki jih je klical v svoje spremstvo in prijateljstvo, dejstvo, da se je v velikonočnem jutru prej kakor vsem drugim učencem prikazal ženi, naročilo, ki ga je dal ženam, naj poneso apostolom veselo oznanilo o vstajenju – vse to spričuje, kako visoko je Gospod Jezus Kristus cenil ženo. Apostol Pavel piše: 'Zakaj vsi ste po veri božji otroci v Kristusu Jezusu. Ni več Juda, tudi ne Grka; ni več sužnja, tudi ne svobodnega; ni več moškega in ženske; kajti vsi vi ste eno v Kristusu Jezusu'.« (Pavel II., 1982: 26)

»[...] ponekod močno razširjeno družbeno in kulturno izročilo hotelo dodeljevati ženi le nalogo soproge in matere v specifičnem družinskem prostoru, ne da bi ji na ustrezen način nudilo dostop do javnih nalog na splošno pridržanih le možu.« (Pavel II., 1982: 26)

»Enako dostojanstvo žene in moža nedvomno opravičujeta dostop žene do javnih nalog. Po drugi strani pa zahteva resnično napredovanje žene, da njena materinska in družinska naloga najde jasno priznavanje vrednosti v primerjavi z vsemi javnimi nalogami in drugimi poklici. Sicer pa se morajo vse te naloge in poklici medsebojno dopolnjevati in povezati v celoto, če naj bo družbeni in kulturni razvoj zares in v polnosti človeški.« (Pavel II., 1982: 26)

»Medtem more in mora Cerkev današnji družbi pomagati s tem, da neutrudno zahteva, naj vsi priznavajo in cenijo nenadomestljivo vrednost dela žene na domu. Posebno važno je, da se to upošteva glede vzgojnega dela [...]« (Pavel II., 1982: 26)

»Če tako ženam kakor možem priznavamo pravico, da opravljajo različne javne naloge, mora biti struktura družbe takšna, da žene in matere niso praktično prisiljene delati izven doma, in da morajo njihove družine primerno živeti in uspevati, četudi se žene posvete popolnoma svoji družini. Treba je tudi premagati stališče, da je odvisen ugled žene bolj od dela zunaj družine kot od dejavnosti v njej. Zato pa je treba, da možje s polnim spoštovanjem cenijo in ljubijo ženo v njenem osebnem dostojanstvu in da družba razvije ustrezne razmere za delo na domu.« (Pavel II., 1982: 27)

»Cerkev mora z dolžnim spoštovanjem do različne poklicanosti moža in žene v mejah možnosti v svojem lastnem življenju pospeševati enakost pravic in dostojanstva moža in žene v blagor vseh: družine, družbe in Cerkve. Jasno pa je, da vse to ne pomeni, naj se žena odpove svoji ženskosti in naj posnema moškega, temveč pomeni polnost prave ženske človeškosti, ki se mora odražati v njenem ravnanju znotraj in zunaj družine, pri čemer je treba upoštevati različnost navad in kultur na tem področju.« (Pavel II., 1982: 27)

»Krščanskemu oznanilu o dostojanstvu žene nasprotuje tisto trdovratno stališče, ki ne obravnava človeka kot osebo, temveč kot stvar, kot predmet, ki ga je mogoče kupiti in prodati. To stališče je v

službi egoističnih interesov in golega ugodja: prva žrtev tega stališča je žena. Grenki sadovi take miselnosti so razvrednotenje moža in žene, suženjstvo, zatiranje slabotnih, pornografija, prostitucija – predvsem v organizirani obliki in vse vrste diskriminacije, na primer na področju vzgoje, poklica in plačilnih odnosov. Poleg tega obstajajo v velikem delu naše družbe tudi danes še mnoge druge oblike ponižujoče diskriminacije, ki hudo prizadevajo nekatere skupine žen, na primer zakonske žene brez otrok, vdove, ločene, razvezane in neporočene matere. Čez te in druge diskriminacije so se udeleženci sinode zelo pritoževali.« (Pavel II., 1982: 27)

»Pristna zakonska ljubezen predpostavlja in zahteva, da mož visoko spoštuje enako dostojanstvo žene: 'Nisi njen gospodar', pravi sveti Ambrož, 'temveč njen mož; ni ti dana za sužnjo, temveč za ženo ... Vračaj ji njene pozornosti do tebe in bodi ji hvaležen za njeno ljubezen.« (Pavel II., 1982: 28)

4.3.1 Analiza

Papež Janez Pavel II. v Apostolskem pismu o družini poudarja, da ima žena povsem enako dostojanstvo in odgovornost kot mož. V povezavi s tem izpostavi, da morajo možje ceniti in ljubiti ženo ter spoštovati njeno enako dostojanstvo, saj mu ženska ni bila dana kot sužnja, ampak kot žena in on ni njen gospodar, temveč njen mož. Opozarja, da je treba preseči prepričanje, da je ugled žene bolj odvisen od dela zunaj družine kot v njej ter da mora družba priznavati in ceniti delo, ki ga žena opravlja doma. Papež sicer izpostavi, da dostojanstvo žene in moža opravičuje dostop žene do javnih nalog, vendar hkrati poudari, da se mora za njeno resnično napredovanje priznati njeno materinsko in družinsko nalogo. Poudari pa tudi, da mora Cerkev pospeševati enakost pravic in dostojanstva moža in žene ter izpostavi diskriminacijo žena – zakonskih žena brez otrok, vdov, ločenih, neporočenih mater.

Zopet imamo tako kot v prejšnjih dveh dokumentih poudarjeno enakopravnost, enako dostojanstvo moža in žene, izpostavljen je dostop žensk do javnih nalog, še vedno pa je v ospredje postavljen zakon ter družinska in materinska vloga žene.

Janez Pavel II. v Apostolskem pismu o družini poudari tudi odnos Jezusa do žensk in pravi, da je Jezus cenil in spoštoval ženo. Marjana Harcet v povezavi s tem izpostavi,

»da je Jezus hotel pokazati, da je ženska enakovredna moškemu: govoril je z ženskami [...], na njegovih poteh so ga poleg apostolov spremljale tudi ženske [...], pomagal je bolnim, grešnim in drugim pomoči potrebnim ženskam [...], pogovarjal se je s tujkami, grešnicami in z ženo, ki je 'krvavela' [...]. S tem je

presegel tista pojmovanja judovstva, ki so žensko razumela kot podrejeno in vredno manj od moškega. Kristus je dal pozitiven zgled, saj žensk ni postavljaj v položaj, iz katerega bi se dalo razbrati, da jih ne ceni enako kakor moške.« (Harcet, 2006: 66–67)

Jezus je ženske spoštoval, jih upošteval, med njimi in moškimi ni delal razlik. In kot lepo pove Ruth Henderson, je čas, da Cerkev sledi Jezusovemu zgledu, ki je ženske obravnaval z dostojanstvom in enakostjo ter da se ženskam dovoli polno sodelovanje v Cerkvi (Henderson, 2004: 8).

4.4 Pismo o sodelovanju moških in žensk v Cerkvi in svetu

V letu 2004 je Kongregacija za verski nauk izdala Pismo o sodelovanju moških in žensk v Cerkvi in svetu ter v njem poudarila naslednji položaj oziroma vlogo žensk:

»V teološki perspektivi ima ženska posebne značilnosti (darove) in naloge. Te niso v nasprotju z značilnostmi in nalogami, ki jih ima moški. Tudi jih ne smemo imeti zgolj za dopolnjujoče moške značilnosti, torej za nekaj sekundarnega v razmerju s primarnimi. Tako imenovani 'ženski genij' označuje ženskost kot najžlahtnejšo danost, s katero je obdarovana žena in po njej vse človeštvo.« (Kongregacija za verski nauk, 2004: 7)

»Krščanstvo zagovarja ženskost kot danost, ki se ne kaže samo v spolni drugačnosti, marveč je usmerjena v drugega: je sposobnost drugega sprejeti, je dar za drugega. To se izraža tako v biološkem kot duhovnem materinstvu, ki se med seboj dopolnjujeta; razodeva se v 'ženskem geniju', ki je posebnost za žensko in človeštvo. Žena, ki je sposobna dati življenje otroku, zanj skrbeti in ga varovati, je neprecenljivo bogastvo za družino in družbo. Zanikati njene značilnosti pomeni odpovedati se bogastvu različnosti in posebnih darov« (Kongregacija za verski nauk, 2004: 8)

»Oba, moški in ženska, sta deležna istega dostojanstva, to je bogopodobnosti; drug drugemu sta pomočnika in sodelavca; poklicana sta k vsestranskemu razvoju v njunem medsebojnem razmerju in v odnosu do sveta; oba sta v Kristusu odrešena človeške nepopolnosti in grešnosti ter poklicana v življenje v občestvu z Bogom in brati.« (Kongregacija za verski nauk, 2004: 8)

»Predvsem je treba poudariti osebnostni značaj človeka. 'Človek je oseba; to velja v enaki meri za moža in ženo: kajti oba sta ustvarjena po božji podobi in sličnosti.' Enako dostojanstvo oseb se uresničuje kot telesna, psihološka in ontološka komplementarnost in

ustvarja odnos, ki meri na harmonično 'edinost dveh'.« (Kongregacija za verski nauk, 2004: 18)

»Moški in ženska sta od začetka sveta različna in taka ostaneta večno. Pridružena Kristusovi velikonočni skrivnosti doživljata svojo različnost ne kot razlog za nesoglasje, ki bi ga morala preseči z zanikanjem ali poravnavanjem, ampak kot možnost za sodelovanje, ki se uresničuje v medsebojnem spoštovanju različnosti. Tu se odpirajo nove perspektive za globlje razumevanje dostojanstva ženske in njene vloge v človeški družbi in v Cerkvi.« (Kongregacija za verski nauk, 2004: 23)

»Med osnovnimi vrednotami, ki so povezane s konkretnim življenjem ženske, je treba omeniti tiste, ki so bile označene kot 'sposobnost biti za drugega'. Kljub dejstvu, da določena smer feminizma terja pravice 'žensk zase', ohranja ženska globoko intuicijo, kar je posebna kvaliteta njenega življenja, da se zavzema za blagor drugega, za njegovo rast, za njegovo varstvo. Ta intuicija je povezana z njeno telesno sposobnostjo podariti življenje.« (Kongregacija za verski nauk, 2004: 25)

»Čeprav je materinstvo središčnega pomena za žensko identiteto, pa vendar ni prav gledati na žensko samo z vidika biološkega razmnoževanja. Tu so namreč možna občutna pretiravanja, ki biološko rodnost povečujejo z vitalističnimi izrazi in so pogosto povezana z nevarnim razvrednotenjem ženske. Zato je v tej zvezi največjega pomena krščanska poklicanost k devištvu [...]. Ta poklicanost radikalno ovrže vsako zahtevo, ki žensko postavlja v zgolj biološko funkcijo. Kakor telesno materinstvo spominja devištvo, da spada h krščanski poklicanosti konkretno darovanje drugemu, tako devištvo spominja telesno materinstvo na njegovo duhovno razsežnost, ki je zanj bistvena: da se resnično podari življenje drugemu, ne zadostuje le telesno spočetje. To pomeni, da se lahko materinstvo v polnosti uresničuje v različnih oblikah tudi tam, kjer ne gre za telesno spočetje. V tej perspektivi postane razumljiva vloga ženske na vseh področjih družinskega in družbenega življenja, pri katerem gre za človeške odnose in skrb za drugega. Tu je jasno vidno tisto, kar je Janez Pavel II. imenoval ženski genij. Ta vsebuje najprej to, da naj bi bile ženske dejavno in tudi trdno navzoče v družini, ki je 'izvorna in na čisto poseben način suverena družba'.« (Kongregacija za verski nauk, 2004: 25–26)

»[...] ne smemo pozabiti, da ima ženska dvojno delo, namreč v družini in službi, za ženske drugačne posledice kot za moške. Zato se morata zakonodaja in organizacija dela uskladiti s poslanstvom žene v družini. Tu ne gre le za pravna, gospodarska in organizacijska vprašanja, ampak zlasti za vprašanje miselnosti, kulture in spoštovanja. Potrebno je pravično ovrednotenje dela, ki ga opravlja žena v družini. Tako bi lahko žene, ki to same želijo, ves svoj čas posvetile delu v družini, ne da bi bile za to socialno ožigosane in gospodarsko kaznovane. Tiste pa, ki želijo opravljati tudi druge dejavnosti, bi to lahko

počele v prilagojenem delovnem času, ne da bi bile postavljene pred izbiro, ali se odpovedati družinskemu življenju ali se izpostaviti nenehnemu stresu, ki ne koristi niti osebnemu ravnovesju niti harmoniji v družini. Janez Pavel II. je o tem zapisal: 'Družbi je v čast, če materi omogoči, da se – brez psihološkega ali praktičnega zapostavljanja in, ne da bi trpela zaradi tega škodo v primerjavi s svojimi vrstnicami – svobodno odloči in posveti negi in vzgoji svojih otrok v skladu z različnimi potrebami njihove starosti.' Vendar je primerno spomniti na to, da so omenjene ženske vrednote predvsem človeške vrednote: človek, tako moški kot ženska, ki je bil ustvarjen po božji podobi, je namreč en in nedeljiv. Samo zato, ker ženske bolj spontano soglašajo z omenjenimi vrednotami, morejo biti viden poziv in prednostno znamenje za te vrednote.« (Kongregacija za verski nauk, 2004: 26–27)

»[...] se je treba z raznimi ukrepi – družbenimi, vzgojnimi, družinskimi, delovnimi, dostopom do dela in sodelovanja na družbenem življenju – boriti proti vsaki krivični spolni diskriminaciji z ene strani, z druge pa prepoznavati prizadevanja in potrebe vsakega človeka. Obramba in uveljavitev enakega dostojanstva in skupnih osebnih vrednot mora biti usklajeno s skrbnim priznanjem obojestranske različnosti, kar se bo pospeševalo z uresničevanjem tega, kar pomeni 'biti moški' in 'biti ženska.« (Kongregacija za verski nauk, 2004: 27–28)

»Treba je sprejeti pričevanje, ki ga dajejo ženske s svojim življenjem in z njim razodevajo vrednote, brez katerih bi se človeštvo zaprlo v samozadostnost, v sanje o moči in v dramo nasilja. Tudi ženska se mora pustiti spreobrniti in priznati enkratne, v ljubezni do drugih tako učinkovite vrednote, katerih nosilka je kot ženska in so tako učinkovite v ljubezni do drugih.« (Kongregacija za verski nauk, 2004: 33)

4.4.1 Analiza

Kot v prejšnjih dokumentih je tudi v Pismu o sodelovanju moških in žensk v Cerkvi in svetu izpostavljeno enako dostojanstvo med možem in ženo s sklicevanjem na dejstvo, da sta oba ustvarjena po božji podobi. Med sabo se, kot je zapisano sicer razlikujeta, sta si različna, a se lahko dopolnjujeta in med sabo sodelujeta.

Izpostavljeni so posebni darovi ženske, na katere ne smemo gledati zgolj kot na nekaj sekundarnega, kot dopolnilo moškim lastnostim, temveč so to lastnosti, ki so izredno pomembne in zadevajo vso človeštvo. Poudarjena je vloga žene kot skrbnice za drugega. Prav tako je ponovno poudarjeno materinstvo, a temu sledi priznanje, da ni prav na žensko gledati le s tega vidika, torej z vidika biološkega razmnoževanja. Zato v zvezi s tem sledi poudarek,

ki smo ga zasledili tudi v prejšnjih analiziranih dokumentih, to je devišstvo. Kot ena izmed pomembnih vrednot ženske je omenjena tudi ljubezen do drugega.

Zapisano je tudi, da je treba spoštovati ter pravično vrednotiti delo, ki ga žena opravlja doma oziroma v družini. Tako ženske, ki se same želijo povsem posvetiti družini, ne bi smele biti kakorkoli socialno ali gospodarsko zaznamovane. Za tiste ženske, ki si poleg dela v družini želijo udeleževati tudi pri javnih nalogah oziroma pri drugih dejavnostih pa je poudarjeno, da bi lahko to počele po prilagojenem delovnem času, da se jim zaradi tega ne bi bilo potrebno odpovedati družinskemu življenju.

Tudi v tem pismu so izpostavljene besede papeža Janeza Pavla II., ki se nanašajo na pomembno vlogo žene pri negi in vzgoji otrok.

Zapisano je sicer, da se ženske lahko same odločijo, ali se bodo v celoti posvetile družini, ali se bodo odločile tudi za službo, za druge dejavnosti izven doma. Torej ni jim prepovedano delovati v javnem življenju. Prav tako je v pismu poudarjeno enako dostojanstvo med moškim in ženo, uprejo se spolni diskriminaciji, vendar so kljub temu tudi v tem pismu, tako kot v vseh prejšnjih dokumentih nekako v ospredju tiste »prave, primarne« vrednote ženske – ljubezen in skrb za drugega, devišstvo, materinstvo ter nega in vzgoja otrok.

4.5 Sklepne ugotovitve analiziranih pokoncilskih dokumentov

V analiziranih dokumentih res lahko zasledimo poudarjeno »naravno« vlogo, »primarne« vrednote ženske – to je ohranjanje ljubezni in človečnosti, skrb za drugega, poudarjeno je tudi devišstvo, predvsem pa materinstvo ter vloga žene pri vzgoji in negi otrok. Te vrednote žensk v pokoncilskih dokumentih niso predstavljene v smislu manj vredne vloge žensk, temveč kot nenadomestljiva vrednost in nenadomestljiv prispevek žensk v družbi in Cerкви. Izpostavljajo tudi, da mora družba spoštovati, ceniti ter pravično vrednotiti delo žene doma oziroma v družini.

V dokumentih po drugem vatikanskem koncilu tako kot v predkoncilskih definiranjih, poudarjajo ženo kot mati in vzgojiteljico otrok, ki je pri tej vlogi bolj postavljena v ospredje kot moški, začeli pa so se tudi zavedati in priznavati, da se je spremenil pogled na ženske in njihovo vlogo v družbi ter da se vse od drugega vaticanskega koncila vidi, da se je ženska

začela zanimati za vidnejše mesto in za priznanje njene vloge v Cerkv. Lahko rečemo, da je vidna razlika v primerjavi z definiranjem ženske vloge pred drugim vaticanskim koncilom. V preteklosti, pred drugim vaticanskim koncilom, so ženskam pripisovali podrejen položaj v primerjavi z moškimi, v javnosti niso smele delovati, njihova temeljna naloga pa je bila biti žena in mati. Tako v dokumentih drugega vaticanskega koncila kot tudi po njem pa so opazna vsaj nekoliko drugačna definiranja položaja žensk. V teh dokumentih je poudarjena enakost med ljudmi in tako tudi enakopravnost, enako dostojanstvo med moškim in žensko. Kot smo videli, Papež Pavel II. posebej poudarja, da mora v zakonu vladati spoštovanje, da žena ne sme postati stvar, predmet moškega gospodovanja in ne njegova lastnina, saj je bila možu dana kot žena in ne kot sužnja in on ni njen gospodar. Tu torej ni več prisotne tiste »zapovedi«, da mora biti žena pokorna možu in da ji on gospoduje. Poleg enakega dostojanstva moža in žene je v dokumentih sicer prisotno priznanje različnosti med moškim in žensko, a to ne v nekem negativnem, slabem smislu, temveč v tem pogledu, da imata tako moški kot ženska posebno naravo, a se lahko dopolnjujeta, sodelujeta. V tem pogledu je tako poudarjeno, da osebne zmožnosti ženske niso nič manjše od zmožnosti moškega, temveč so le drugačne.

Vidimo tudi, da vendarle ni poudarjena le materinska in družinska vloga žene, temveč se priznava tudi njeno delovanje v javnem življenju. Ženska torej ni več vezana le na dom in družino, temveč se lahko udejstvuje tudi pri drugih dejavnostih in nalogah v javnosti. Papež Janez Pavel II. pravi, da je za enako dostojanstvo in za resnično napredovanje žene pomembna njena vloga v družini, prav tako pa kot pomembno stvar za priznavanje enakopravnosti med možem in ženo izpostavi udejstvovanje žene v javnem življenju.

V Pismu o sodelovanju moških in žensk v Cerkv in svetu je posebej izpostavljeno, da se je treba boriti proti spolni diskriminaciji. Prav tako pa papež Janez Pavel II. poudari, da mora Cerkev pospeševati enakost pravic in dostojanstva moža in žene ter se sklicuje tudi na to, da je tudi Jezus cenil in spoštoval ženo.

Analizirani dokumenti, okrožnica Posredovanje človeškega življenja, Apostolsko pismo o dostojanstvu žene, Apostolsko pismo o družini in Pismo o sodelovanju moških in žensk v Cerkv in svetu, ki so nastali po drugem vaticanskem koncilu, torej nakazujejo, da se je pogled na ženske vendarle vsaj malo spremenil, da se povečuje njihova vloga tudi v javnem življenju in da ženske niso več predmet moškega gospodovanja, da torej niso podrejene

svojim možem, temveč med spoloma vlada enakopravnost, enako dostojanstvo. To, kar se je ohranilo, pa je poudarjena vloga žene kot matere in njena vloga v družini.

5 POGLED PAPEŽA BENEDIKTA XVI. IN PAPEŽA FRANČIŠKA NA POLOŽAJ ŽENSK V DRUŽBI IN CERKVI

Vprašanje položaja žensk v družbi in Cerкви je še danes pomembno in aktualno. V tem poglavju bom zato na kratko predstavila pogled zadnjih dveh papežev na položaj in vlogo žensk, torej papeža Benedikta XVI. in zdajšnjega papeža Frančiška.

Po besedah radia Ognjišče, Benedikt XVI. ženskam dodeljuje pomembno mesto, saj pravi, da se celotna zgodovina krščanstva ne bi razvijala tako, kot se je, če ne bi bilo velikega prispevka mnogih žensk in da tako ne smemo pozabiti pomembne vloge žensk pri širjenju evangelija. Benedikt XVI. se tudi zahvaljuje vsem ženskam in vsaki posebej in poudarja, da Bog ne dela razlik med moškim in žensko (Osem let papeževanja Benedikta XVI.: Vloga žensk v zgodovini krščanstva, 2013).

Tudi papež Frančišek, kot poroča radio Vatikan, izpostavlja velik in nepogrešljiv prispevek ženske v družbi, ki ga daje s svojo rahločutnostjo, nežnostjo, ljubeznivostjo, občutkom do drugih, šibkih in nezaščitenih, prav tako pa papež izraža veselje nad tem, da mnoge ženske skupaj z duhovniki opravljajo nekatere pastoralne službe na področju spremljanja oseb, družin in skupin ter teološkega premišljevanja. Papež se zavzema za večje udejstvovanje žensk v Cerкви pa tudi v poklicnem življenju, a temu dodaja, da se ne sme pozabiti na njihovo pomembno in »nenadomestljivo« vlogo v družini, ki je po njegovih besedah nujna za posredovanje moralnih načel in vere prihodnjim generacijam (Papež Frančišek: Več prostora za žensko v družbi in Cerкви. Vloga ženske v družini ostaja nenadomestljiva, 2014).

Papež Frančišek po poročanju Družine izpostavlja »osrednjo vlogo žensk pri širjenju krščanske vere tako v zgodnjih obdobjih krščanstva kot tudi danes« (Papež: Ženske igrajo osrednjo vlogo pri oznanjevanju vere, 2013).

Sedanji papež se zavzema za pravice žensk, saj pravi, da je treba storiti več v prid ženske, da morajo ženske dobiti priznano veljavo tako v družbi kot Cerкви, saj lahko s svojim drugačnim gledanjem na stvari, ki dopolnjujejo miselnost moških, mnogo prispevajo in dajo družbi. Tako

kot smo mnogokrat videli že v prejšnjih dokumentih tudi on izpostavlja, da je Bog ustvaril človeško bitje po svoji podobi, prav tako pa je zatrdil, da »razlika med moškim in žensko ni namenjena nasprotju ali podrejenosti, ampak občestvu in rojevanju, vedno po Božji podobi in podobnosti« (Frančišek med katehezo: Moški in ženska kot par sta podoba Boga, 2015).

Oba papeža torej poudarjata pomembno vlogo žensk že skozi samo zgodovino krščanstva, ne le v današnjem času, prav tako pa poudarjata, da sta tako moški kot ženska ustvarjena po isti, božji podobi in da Bog med njima ne dela razlik. Frančišek posebej poudarja in se zavzema za večje sodelovanje žensk v Cerkvi in družbi, poudarja nenadomestljive ženske vrednote, kot so ljubeznivost, nežnost, občutek in skrb za drugega itd. Ob vsem tem pa se še vedno poudarja nepogrešljiva in izjemno pomembna vloga ženske v družini kot prenašalke vere na prihodnje rodove in vzgojiteljice otrok. Slednja vloga se že od nekdaj izpostavlja kot temeljna vloga žensk, kar nam kaže na to, kako pomembna je prisotnost ženske za dobro vzgojo in kako pomembno je to delo ženske tudi za celotno družbo.

III. EMPIRIČNI DEL

6 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

6.1 Raziskovalni problem

Religija ima v družbi gotovo pomembno vlogo, kot smo videli, tudi pri urejanju in določanju odnosov med spoloma. V raziskovalnem delu magistrskega dela me je zanimalo, kako je s položajem žensk v Cerkvi po drugem vatikanskem koncilu. Natančneje me je zanimalo, ali se je z drugim vatikanskim koncilom položaj in vloga žensk v Cerkvi, družbi, zakonski zvezi, družini, kaj spremenila ter kako. Zanimalo me je torej, ali je ta pomemben dogodek v Cerkvi napovedal vidnejšo vlogo žensk v Cerkvi in svetu, ali so se ideje drugega vatikanskega koncila glede položaja in vloge žensk uresničile in ali se je to implementiralo tudi v slovenski prostor.

6.2 Opis instrumenta

Za raziskavo sem uporabila kvalitativno metodo raziskovanja, in sicer intervju, ki je ena izmed najpogosteje uporabljenih tehnik zbiranja podatkov v družboslovnih raziskavah

(Vogrinc: 2008: 99, 101). Odločila sem se za uporabo polstrukturiranega intervjuja, saj je to zelo prožna tehnika zbiranja podatkov, pri kateri se lahko uporabi zaprti ali odprti tip vprašanj, odgovori intervjuvanca pa so lahko kratki, lahko pa tudi daljši v obliki pripovedi (Vogrinc, 2008: 109). Obenem daje intervju raziskovalcu možnost, da vprašano osebo prosi za dodatno pojasnitev posameznih izjav oziroma preveri, ali je izjave vprašane osebe razumel pravilno, raziskovalec ima možnost, da spremlja neverbalno komunikacijo vprašanih oseb, se lahko prilagodi konkretnemu položaju ter postavlja dodatna vprašanja, ki se mu porajajo tekom intervjuja (Vogrinc: 2008: 101). Z intervjuji sem želela še dodatno osvetliti in predstaviti obravnavano tematiko in s pomočjo odgovorov ter mnenj izbranih strokovnjakov in strokovnjakinj v navezavi na teoretični del odgovoriti na že prej zastavljena vprašanja.

6.3 Vzorec in postopek zbiranja podatkov

Intervju sem izvedla s tremi strokovnjaki in strokovnjakinjami s področja teologije in religije, in sicer z doktorico znanosti, teologinjo ter specialistko zakonske in družinske terapije, Barbaro Simonič. Je predavateljica na drugostopenjskem magistrskem študiju Zakonske in družinske študije na Teološki fakulteti v Ljubljani in Mariboru ter zakonska in družinska terapevtka v okviru Frančiškanskega družinskega inštituta v Ljubljani.

Drugi intervju sem izvedla z doktorjem teologije, Bogdanom Dolencem, docentom za religiologijo in religijsko antropologijo na Teološki fakulteti v Ljubljani. Deluje tudi kot duhovni pomočnik v Trzinu.

Tretji intervju sem izvedla z doktorico teologije, Brigito Perše, zaposleno v pastoralni službi na ljubljanski nadškofiji.

Intervjuvancem sem po elektronski pošti poslala vabilo oziroma prošnjo za sodelovanje pri intervjuju ter jim pojasnila sam namen raziskave oziroma namen intervjuja. Po njihovi potrditvi, da so v intervjuju pripravljene sodelovati, sem jim poslala tudi seznam okvirnih, glavnih vprašanj. Z Barbaro Simonič in z Bogdanom Dolencem sem se za termin in kraj izvedbe intervjuja dogovorila prek elektronske pošte, z Brigito Perše pa se nisem sestala, ker je odgovore napisala ter mi jih poslala po elektronski pošti. Barbaro Simonič ter Bogdana Dolenca sem povprašala tudi o tem, ali lahko intervju za kasnejšo lažjo in kakovostnejšo obdelavo podatkov zvočno posnamem, s čimer sta se oba strinjala. Intervju z Barbaro Simonič

sem potem posnela, Bogdan Dolenc pa je svoje odgovore oziroma mnenja že prej zapisal, mi to izročil v branje, nato pa sva se o tematiki še pogovorila. Ker je svoje odgovore že zapisal, intervjuja ni bilo potrebno snemati.

6.4 Postopek obdelave podatkov

Zaradi lažje ter bolj kakovostne obdelave in analize podatkov, sem en intervju zvočno posnela, pogovor pa nato prepisala. Odgovore dveh intervjujev nisem snemala, saj sta intervjuvanca svoje odgovore že zapisala in mi jih nato izročila oziroma poslala po elektronski pošti. Odgovore intervjuvancev sem nato večkrat pozorno prebrala, nato pa pridobljene podatke analizirala.

7 INTERVJU Z BARBARO SIMONIČ

Barbara Simonič je teologinja ter specialistka zakonske in družinske terapije. Je predavateljica na drugostopenjskem magistrskem študiju Zakonske in družinske študije na Teološki fakulteti v Ljubljani in Mariboru. Prav tako deluje kot zakonska in družinska terapevtka. Pravi, da izjave drugega vatikanskega koncila glede vloge žensk sovpadajo s takratnimi splošnimi premiki in težnjami v družbi, kot je emancipacija žensk. Tako si postavi vprašanje, ali bi se koncil, če bi se zgodil prej, ravno tako direktno ukvarjal s tem vprašanjem položaja žensk in ali bi ravno tako povabil ženske na koncilsko zasedanje. Pravi, da je koncil prinesel spremembo v duhu, toku tistega časa, ko so se stvari začele tudi širše prebujati.

Pobude z ženske strani so bile po njenem v Cerkvi prisotne že prej, ampak so morale ženske na splošno, tudi širše v družbi, precej garati oziroma imeti v sebi »malo moškosti, moškega načina«, da so sploh lahko prišle do besede. Tu izpostavi kemičarko Marie Curie in filozofinjo Edith Stein, za katero pravi, da je bila predana filozofiji in fenomenologiji povsem v moških krogih. Za žensko pomeni to zelo drugačen način razmišljanja, drugačen znanstveni aparat. Ženska na ta način tudi izgubi stik s tisto večino ženskosti, ki jo ima v sebi.

Barbara Simonič sama pravi, da v Cerkvi nima občutka neke diskriminacije, poudari pa različne vloge, ki jih imata lahko ženska in moški. Po njenem ni iz tega vidika nihče na boljšem oziroma na slabšem. Kljub temu sicer pravi, da so moški gotovo še vedno tisti, ki prevladujejo in diktirajo oziroma dajejo možnost, da so še vedno tisti, ki odločajo. Tu

izpostavi, da v duhovništvu vendarle ni žensk. Poudari, da torej moški vseeno še nekako odločajo, na kakšen način bodo tudi ženske vstopale v cerkev, pri čemer vseeno ne smemo spregledati tega, da jim tudi dajejo mesto. Po njenem sicer to ni le posledica neke nadvlade moških, temveč gre tu za to, da tudi v miselnosti vernikov še vedno ni prišlo do nekega premika, da bi se razumelo, da so cerkev vsi, ne samo kleriki, temveč tudi laiki. Pravi, da še vedno ni prisotno spoznanje, da imajo tudi laiki v cerkvi povsem enakovredno vlogo. Če bi po njenem prišlo do teh premikov in bi se tudi laiki bolj počutili kot nosilci cerkvenega življenja, potem tudi ne bi bilo vprašanja, koliko lahko doprinesejo moški laiki in koliko ženske laikinje. Po njenem tako tu ne gre toliko za vprašanje moški – ženska, ampak bolj za vprašanje kleriki – laiki, saj tudi moški laiki nimajo takšne vloge v cerkvi kot kleriki. Kot pravi, se tudi moški laiki ravno tako ne upoštevajo tako kot ženske.

Sogovornica Barbara Simonič pove, da je danes položaj ženske v družini in zakonski zvezi gotovo drugačen kot nekoč, da patriarhata ni več in da je v povezavi s tem drugi vatikanski koncil gotovo odprl spoštovanje med možem in ženo. K temu pa spet doda, da vendarle k temu ni pripomogel le koncil, temveč celotna družba, koncil pa je po njenem to spoštovanje gotovo podprl. Pri tem odnosu med možem in ženo poudari, da ne gre za to, da bi ženska morala postati moški, ampak samo, da se ji prizna neka vloga. Poudari dejstvo, da smo si ljudje, moški in ženske različni in si tudi vedno bomo. Se je pa po njenem na to drugačnost začelo s koncilom gledati s spoštovanjem, da smo res enakopravni, ne pa tudi enaki. Če se ta različnost, drugačnost kot pravi ceni in če vlada spoštovanje, potem lahko oba, tako moški kot ženska, prispevata svoj delež, če pa je prisotno tekmovanje, kaj je več in kaj manj, potem pa to ne le na področju spola in diskriminacije, temveč tudi na drugih ravneh, ne prinese nekih rezultatov.

Kot eno od posledic spremembe paradigme znotraj Cerkve sogovornica navede večjo udeležbo žensk na teološkem študiju. Kljub temu pravi, da je bilo še vedno čutiti precej prejšnjih predkoncilskih ostankov, strahu ... V povezavi s tem navede primer iz svojega življenja, ko je študirala v Mariboru in so ob priložnosti, ko je bila v Ljubljani kakšna razstava ali kaj podobnega, z avtobusom šli v Ljubljano. Spominja se, da je eno leto bil izdan ukaz, da morajo biti laiki na enem avtobusu, bogoslovci pa na drugem. To se je njim, laikom (ne samo ženskam, tudi moškim) zdelo kot, da se bogoslovci pohujšujejo, če so z laiki, sploh pa še z ženskami in da je to en velik korak nazaj.

Poudari, da vsaka ženska preko svojih darov nekako deluje tudi v javnem življenju, nekatere pa so tudi prepoznavne in se jih vabi na primer na predavanja. K temu dodaja, da ima občutek, da se ta vabila včasih zgodijo malo na silo, bolj zaradi izpolnitve ženske kvote (ker mora biti prisotna ženska). Tu se zopet naveže na primer iz svojega življenja in pove, da je iz neke škofije, kjer je potekal simpozij, dobila povabilo, da iščejo žensko, ki bi predavala, to pa zato, da ne bodo predavali samo moški.

Navkljub vsemu meni, da so v večini primerov (ne pa vedno) še vedno moški nekako tisti, ki odločajo koliko bodo dali prostora ženski. Pravi, da doprinos žensk mogoče res deluje bolj iz ozadja. Prav tako navede primer, če otroka vprašajo čigava duhovnost jim je bližja, očetova ali mamina, je v večini primerov odgovor otrok, da je to mamina duhovnost. Če ženska duhovnost gre iz družine, po njenem v družini umre tudi vera, oziroma je večja verjetnost, da se to zgodi.

Na koncu izpostavi, da so ženske precej prisotne v zakonskih skupinah, v pastoralni družini in v pastoralni zakonci, oziroma, da na tem področju skupaj z moškimi delujejo tudi ženske, da tu moški in ženska delujeta kot par in sodelujeta, kakor bi moralo biti tudi drugje, na drugih področjih.

8 INTERVJU Z BOGDANOM DOLENCEM

Bogdan Dolenc je doktor teologije, docent za religiologijo in religijsko antropologijo na Teološki fakulteti v Ljubljani ter duhovni pomočnik v Trzinu. Glede drugega vatikanskega koncila pravi, da je le-ta hotel dvoje: razmisliti o tem, kaj je Cerkev in drugič, kakšno je njeno poslanstvo v svetu, kaj ima svetu povedati. Poudarja, da je od prejšnjega koncila minilo skoraj sto let, vmes pa je prišlo do velikih sprememb na vseh področjih življenja. Poudari tudi, da evangelij Cerkvi naroča, da mora spoznavati znamenja časa, drugače jo zadene Jezusov očitek: »Obličje neba znate presojsati, znamenj časov pa ne morete.« Vprašanje mesta žensk v Cerkvi in družbi po njegovem mnenju gotovo spada med ta znamenja časa, ki nujno zahtevajo vnovični premislek. To po njegovem velja še zlasti zato, ker nekje od 60. let prejšnjega stoletja spremljamo pojav t. i. feministične teologije, katere uvidi in zahteve so vredne kritičnega premisleka.

Pravi, da ženske v vseh svetovnih kulturah le počasi prihajajo do priznanja svojega dostojanstva in enakovrednosti moškemu. Temu dodaja, da je zgodovina nekako zaznamovana z mnogimi enostranskimi in napačnimi pogledi na žensko naravo. Tudi med krščanskimi teologi srečujemo takšne zmotne ideje, ki pa ne sledijo misli Svetega pisma, ampak so izraz krščanstvu tuje maniheistične miselnosti, ki je razglašala telo in spolnost za nekaj slabega, zato je tudi žensko postavljala v slabo luč. Prav tako pravi, da je bila tudi določena asketska literatura, namenjena oblikovanju duhovnikov in menihov enostranska in je v ženski osebi vse preveč videla zapeljivko. Pojasnjuje, da je bila potrebna neka nova antropologija, ki je bolj svetopisemska in ki se oplaja tudi ob spoznanjih personalistične filozofije. Ta nova antropologija je povsem prevladala šele v 20. stoletju in je zaznamovala vse razmišljanje na drugem vatikanskem koncilu. Kot njenega vidnega predstavnika navede papeža Janeza Pavla II. in temu dodaja, da so v tem duhu napisana vsa njegova besedila.

Bogdan Dolenc kot ključne točke te nove antropologije navaja naslednja spoznanja:

- Človek je oseba in to velja v isti meri za moža in ženo. Oba sta od začetka osebi v nasprotju z drugimi bitji okoliškega sveta.
- Oba, mož in žena, sta ustvarjena po božji podobi. Bogopodobnost je v tem, da je človek obdarjen z razumom in svobodno voljo, oziroma povedano drugače, da je človek sposoben spoznati in ljubiti Boga in bližnjega. Bogopodobnost pa ni le v posamezniku, ampak tudi v tem, da sta »edinost/enota dveh« in s tem poklicana, da živita v skupnosti ljubezni in tako odsevata v svetu skupnost, ki je v Bogu, v Trojici oseb, ki se ljubijo. Ta poklicanost velja za vsakega človeka, v enakem pomenu za moža in ženo. Tu ni mišljeno služenje žene v odnosu do moža, temveč vzajemno služenje.
- Po svetopisemski zelo slikoviti pripovedi je žena ustvarjena iz moževega rebra, kar poudarja njeno bistveno identiteto, enakost v človečnosti in dostojanstvu, njegov drugi jaz, postavljena kot partnerka ob moževo stran. Hebrejščina to bližino izrazi z izrazoma »iš« za moža in »iššah« za ženo, včasih to prevajajo kot: »možinja«.
- V bogopodobnosti temelji tudi ves človekov etos: ker sta mož in žena »edinost dveh«, sta poklicana ne le, da živita drug z drugim, ampak tudi drug za drugega, da sta drug drugemu v pomoč, da se drug za drugega darujeta. Prav v darovanju sebe, ali drugače, v použivanju sebe za druge, v življenju za druge človek po krščanskem gledanju doseže smisel in izpolnitev svojega življenja.

Izpostavi, da se v skladu s temi mislimi poklicanost žensk v krščanstvu opredeljuje z dvema pojmom – z materinstvom in devištvom. Ta dva pojma se na prvi pogled, pravi, povsem izključujeta, a le, če ju pojmujeemo samo telesno. Na duhovni ravni pa lahko ženska, ki postane redovnica in živi devištvo, uresničuje v življenju in delovanju mnogotere oblike duhovnega materinstva, npr. ko poučuje in vzgaja otroke ter mlade, ko rešuje mlade ljudi iz prepadov smrtonosnih odvisnosti, ko v skrbi za bolne lajša njihovo trpljenje in osamljenost itd.

Bogdan Dolenc izpostavi besede Josepha Ratzingerja, ki pravi, da je bil koncil nekakšna »žetev«, da je požel sadove bogatega duhovnega dogajanja od začetka 20. stoletja, teoloških in filozofskih spoznanj, duhovnih gibanj, ekumenskih stikov med kristjani različnih veroizpovedi. Poudari, da je približno 2500 udeležencev koncila iz vseh dežel sveta prineslo raznovrstna izkustva in spoznanja, ki so se stekla v izjemno bogata konciliska besedila. Obenem je bil koncil, kot pravi, setev za prihodnost in iz njegovih besedil črpamo smernice ter navdihe že petdeset let.

Kar zadeva vlogo žensk Bogdan Dolenc izpostavi zavzemanje koncila za upravičeno napredovanje žene v družbi. Pravi, da koncil ugotavlja, da niso povsod po svetu zajamčene temeljne pravice, ki gredo osebi in v povezavi s tem izpostavi besede koncila: »Tako npr. če se ženski odreka možnost, da bi si svobodno izbrala zakonskega druga in se odločila za svoj življenjski stan, ali da bi imela dostop do iste stopnje vzgoje in izobrazbe, kakršna je priznana moškemu.« Med splošnimi težnjami človeštva navaja besede koncila, da »ženske zahtevajo zase pravno in dejansko enakost z moškimi tam, kjer je še niso dosegle«. Prav tako poudari, da koncil priznava, da »v naših dneh ženske vedno bolj dejavno posegajo v celotno družbeno življenje«, zato je »zelo važno, da se obilneje udeležujejo tudi cerkvenega apostolata na raznih področjih«. Kar je na koncilu le nakazano glede pravic, nalog in poslanstva žensk pravi, da je obširneje in pod mnogimi vidiki obdelano v skoraj vseh pokoncilskih dokumentih, okrožnicah, apostolskih spodbudah, pismih ... Poudari tudi, da sta vrednost in dostojanstvo žene v njeni osebi, v njeni bogopodobnosti, ne pa morda v kakšni nalogi, ki jo opravlja oziroma je v Cerkvi ne opravlja. Takšna vloga je po njegovem mnenju nekaj zunanjega, dodanega in človeka ne dela več ali manjvrednega, tudi če gre za duhovniško vlogo in poslanstvo. Omeni tudi poklic duhovništva, ki ga ženske ne morejo opravljati, in pravi, da je Cerkev prepričana, da ženske zaradi tega niso zapostavljene, ker človeka ne dela enakopravnega in enakovrednega kakšna vloga, funkcija, poklic ali mesto v družbi.

Pravi, da je seznam stisk in potreb današnjega sveta (nasploh in tudi pri nas) obsežen. Poleg znanih in očitnih je še veliko skritih: gre za stiske obupanih, osamljenih, zagrenjenih, brezdomcev, razočaranih, v različne odvisnosti zapletenih in zlomljenih ljudi. Vse to kliče po ljudeh, predvsem po ženah, ki bi bile pripravljene služiti in lajšati bedo. Tu izpostavi Karitas, kjer so mnoge ženske že pogumno zastavile svoje moči. Vsa ta dejstva pravi, da kličejo tudi po različnih službah žena v Cerkvi, po njihovem poklicnem udejstvovanju v pastoralni družini, žena in mladine. Poudarja, da pastoralna ni samo stvar duhovnikov, temveč mora vse bolj postajati tudi živa skrb v veri izobraženih mater, redovnic, katehistinj, teologinj, pastoralnih in župnijskih referentk. Krst, birma in njihova poklicna usposobljenost jim dajejo pravico in nalagajo dolžnost, da delujejo na omenjenih področjih. Cerkev pa mora biti zanje odprta, saj prinaša sodelovanje obojestransko obogatitev.

Bogdan Dolenc med drugim navaja, da je samoumevno, da cerkvena besedila, cerkveni dokumenti zagovarjajo tudi ustrezno delovanje žensk v javnem življenju. Kot orientacijsko točko pa pravi, da vedno postavljajo dve že prej omenjeni osnovni poslanstvi ženske: materinstvo oziroma devištvo. V današnji permissivni družbi po njegovem mnenju, žal, eno in drugo ni dovolj cenjeno in ovrednoteno. Zahodne družbe kljub svojim krščanskim koreninam postajajo družbe, ki so nenaklonjene otrokom in materam. V povezavi s tem tudi pravi, da je tam, kjer se kot najvišje vrednote postavljajo uspeh, kariera, dobiček, neomejena svoboda, vse manj prostora za specifično ženske kvalitete. Žena, ki hoče biti »samo« mati in gospodinja, je še vedno deležna prezira, njeno delo pa ni niti cenjeno, niti nagrajeno. Meni, da materinstvo kot temeljno poslanstvo ženske, žal, danes ni pravilno ovrednoteno.

Na koncu izpostavi še spravno bogoslužje, ki je potekalo prvo postno nedeljo v svetem letu 2000 v cerkvi sv. Petra v Rimu. Pravi, da je bil osrednji del tega bogoslužja priznanje grehov in prošnja za odpuščanje, in sicer grehov, ki so jih kristjani storili v zgodovini in so posebej ranili ter zatemnili obličje Cerkve. Omenjeni so bili npr. grehi nestrpnosti in nasilja pri širjenju resnice; grehi proti edinosti, torej grehi razkolov, medsebojnega obsojanja; greh antisemitizma; grehi oblastnosti, kršenja pravic narodov, zaničevanja tujih kultur in verskih izročil; grehi krivičnosti. Omenjeni so bili tudi grehi proti dostojanstvu žensk, ki so pogosto »ponižane in odrinjene na rob«; ob tem je bilo povedano, da je človek ustvarjen od Boga kot mož in žena, po božji podobi. Pravi, da so to temeljno enakovrednost in enakopravnost kristjani v zgodovini večkrat teptali.

9 INTERVJU Z BRIGITO PERŠE

Brigita Perše je teologinja in deluje na področju pastoralne službe ljubljanske nadškofije. Na vprašanje, zakaj so koncilski očetje na drugem vatikanskem koncilu vprašanju žensk posvetili kar nekaj pozornosti odgovarja, da je takrat v družbi prišlo do velikih sprememb, ki so prinesle s seboj nova vprašanja. Pravi, da je papež Janez XXIII. v teh spremembah (dogodkih, zahtevah, težnjah) videl na delu Gospodovega Duha oziroma »znamenja časa«, po katerih se nam danes razodevajo prava znamenja božje navzočnosti ali božji nameni. Temu dodaja, da so bili za papeža, kot je formuliral v svoji encikliki *Pacem in terris*, ki je izšla med koncilom (leta 1963), tri takšna »znamenja časa«, ki jih Cerkev ne sme spregledati: stremljenje ljudstva k osvoboditvi, boj delavcev za pravičnost ter nova zavest o ženah, ki že vstopajo v politično življenje. Glede teh vprašanj Brigita Perše pravi, da mora Cerkev prepoznati, kaj Bog od nje zahteva. Pravi, da je svetovno gibanje žensk ženskam na mnogih področjih družbenega življenja izbojevalo spoštovanje ter da imajo žene enako dostojanstvo in so enakopravne moškim. Tu izpostavi žensko volilno pravico. Pravi, da v večini zakonov in življenjskih skupnostih velja princip partnerstva in da so ženam danes dejansko dostopne vse posvetne funkcije in poklici. Vedno več žensk je zahvaljujoč tudi izobrazbi, zaposlenih, si pa slej ko prej želijo otrok in tako so primorane združevati družino in poklic. Pravi tudi, da je bila Cerkev na drugem vatikanskem koncilu izzvana, da na novo osmisli odnose med moškimi in žensko, na novo ovrednoti položaj ženske znotraj Cerkve ter ji prizna mesto dejavne sooblikovalke verskega življenja in teologije. Tu gre za ponovno obujanje spomina na Jezusov duh enakopravnosti v smislu enakovrednega bratstva in sestrstva. Za to novo zavestjo pravi, da vsekakor stoji moderna predstava o ženskah, ki jim je bilo treba prilagoditi uradne cerkvene dokumente in vsakodnevno cerkveno kulturo. Poudari pa, da je vedno potreben čas, da se sprejete teorije prenesejo tudi v prakso. Mlajše moderne ženske zase še vedno vse redkeje najdejo v Cerkvi »kulturni dom«. Cerkev jim je tuja – ne zaradi evangelija, temveč zaradi njenega danes neobičajnega ravnanja z ženskami. Cerkev je torej danes poklicana, da prelom na področju žensk, ki ga je sicer prepoznala kot znamenje časa, vse bolj upošteva tudi v praksi. Brigita Perše izpostavi študijo iz leta 1993, ki so jo opravili med katoličankami v Nemčiji. V njej je 45 % žensk izjavilo, da ima Cerkev sicer »določeno podobo o ženskah«, in dobra četrtina teh žensk je to podobo Cerkve o ženskah opisala kot »požrtvovalen, služeč, klečeplazen, možu podrejen«.

Pravi, da je treba priznati, da v Svetem pismu Stare in Nove zaveze najdemo tudi mesta, v katerih ima žena velik pomen, ne zgolj rojevanje in vzgoja otrok, kot se rado izpostavlja. Pravi pa tudi, da je res, da so bili ti odlomki dolga stoletja v ozadju – pri razlagi drugih mest Svetega pisma pa je danes potrebna dvojna hermenevtika. Pojasnjuje, da tudi v skoraj dvatisočletni zgodovini katoliške Cerkve najdemo nekaj svetlih izjem, saj so tudi nekatere redovnice ter ženske iz plemstva imele izjemno vlogo v družbi in Cerkvi.

Brigita Perše izpostavi, da je na spremenjeni položaj žensk v cerkvenih dokumentih po drugem vatikanskem koncilu treba gledati tudi z vidika spremenjenega tedanjega položaja laikov v Cerkvi, sicer bi delali moškim laikom krivico. Že kmalu po priznanju krščanstva za vero v rimskem cesarstvu je namreč, kot pojasnjuje, prišlo do stroge »izoliranosti« cerkvenih dostojanstvenikov (duhovnikov in redovnikov) od skupnosti. Na drugem vatikanskem koncilu so dolga stoletja podedovano obliko odnosov med kleriki in laiki prilagodili nastopu modernega sveta. Pravi, da so drugi vatikanski koncil nekateri poimenovali »koncil o laikih«, ker je to prvi koncil v zgodovini, ki je posebno in izrecno obravnaval vprašanje njihovega mesta in vloge v Cerkvi oziroma vloge Cerkve navznoter in navzven (ad intra – ad extra). Pravi, da je po gledanju koncila naloga vsakega kristjana prav poklicanost k svetosti, tj. da postaneš to, za kar si poklican. Pojasnjuje, da Bog vsakega kliče po imenu, da je vsak izvorno Božje delo, da nikjer ne obstaja nikakršna kopija in da si svoje poklicanosti ne izmislimo sami, ampak jo moramo odkriti, pri tem pa nas pogojujejo od Boga prejeti darovi, sposobnosti in značaj.

V povezavi s položajem žensk v javnem življenju Brigita Perše izpostavi, da so po koncilu ženske lahko voditeljice laičkih gibanj in združenj, kot sta npr. Chiara Lubich in Maria Voce, voditeljici Gibanja fokolarov, ki ima danes že več kot 2, 5 milijona članov. Pravi tudi, da na Teološki fakulteti prej ni bilo laičkih slušateljev, medtem ko so sedaj v večini. Prav tako poudari, da prej tu ni bilo predavateljic, ki sedaj so, je pa res, da še vedno prednjačijo kleriki. Pri slednjem po njenem torej ne gre zgolj za vprašanje moški/ženska, ampak bolj klerik/laik, a se tudi tu po njenem stanje počasi spreminja.

Glede položaja žensk v družini in zakonski zvezi po drugem vatikanskem koncilu pravi, da je v mlajših družinah glede partnerstva, zaposlitve žensk, varstva otrok, angažiranosti na različnih področjih javnega življenja prišlo do velikih sprememb. Izpostavi, da je moški glede skrbi za otroke in gospodinjskih opravil prevzel aktivnejšo vlogo. Toda konkretno za

slovenski prostor pravi, da se je po raziskavi v Sloveniji o preživljanju prostega časa pokazalo, da ga ženske še vedno v večji meri kot moški porabijo za hišna opravila in manj zase. Vloga ženske znotraj družine po njenem vsekakor še ni povsod dovolj ovrednotena. Poudari, da se premalo ceni njeno »zastonjsko delo«. Prav tako poudari nespoštljiv in mačističen odnos nekaterih mož oziroma partnerjev. V družini narašča število nasilnih obračunavanj nad ženskami; največkrat kot posledica gospodarske in finančne krize, dolgotrajne brezposelnosti, zlorabe alkohola, ločitve itd. Izpostavi mame samohranilke in starejše upokojene ženske, ki so izpostavljene revščini.

Konkretno glede uveljavljanja idej drugega vatikanskega koncila v povezavi s položajem žensk pri nas v Sloveniji Brigita Perše pravi, da se je na političnem področju (zastopnost žensk v parlamentu in občinskih svetih) položaj žensk izboljšal, saj so posamezne stranke po zakonu zavezane t. i. »ženski kvoti«. Kljub temu pa, kot izpostavi, raziskave kažejo, da so ženske na vodstvenih položajih še vedno slabše plačane kot moški kolegi, največji izziv pred katerega so postavljene sodobne ženske pa je uravnoteženje zakonskega in družinskega življenja s kariernim. Po njenem se je Cerkev na Slovenskem premalo aktivirala v podporo današnji ženski, ki se je zaradi sodobnih izzivov in preživetja znašla v novi vlogi. Velik izziv, kot navaja, predstavlja tudi materinska vloga v vse večjem številu razvezanih družin, v razširjenih družinah z novim partnerjem in otroki. Sicer pa pravi, da je glede položaja žensk v Cerkvi treba razlikovati med strukturalno in individualno ravni. Na strukturalni ravni ženske danes sodelujejo v škofijskih in župnijskih pastoralnih svetih, v župnijskih gospodarskih svetih idr. Kar zadeva individualno raven, pa je ta precej odvisna od samega župnika, župniki pa se razlikujejo med seboj. Vsekakor so ženske lahko prisotne v Cerkvi na vseh pastoralnih področjih: kot katehistinje, bralke Božje besede, ministrantke, pevke v zborih, organistke, zborovodkinje, izredne delivke obhajila, cerkovnice itd. Pravi pa, da manjka javno priznanje Cerkve in javno ovrednotenje vloge oziroma skrb za tiste, ki so izgorele. Velikokrat se namreč tistim, ki so dejavni, nalaga še več, dokler ne izgorijo. Izpostavi raziskavo, ki so jo leta 2013 izvedli med duhovniki ljubljanske nadškofije. V njej so vsi duhovniki zapisali, da laiki v Cerkvi na Slovenskem še nimajo tistega mesta, ki bi ga morali imeti. Po njenem mnenju lahko tako sklepamo, da ga tudi ženska še nima. Dodaja še, da je raziskava pokazala, da bi bilo dobro razmisliti tudi o ustanavljanju novih vrst pastoralnih služb, ki niso obtežene s tradicionalnimi predstavami, pri čemer ne smemo pozabiti izobraženek in izobražencev, katerih število se nenehno veča (ekleziologija drugega vatikanskega koncila namreč omogoča tudi oblikovanje novih laiških služb; prej se le-te stoletja niso veliko spremenile).

V povezavi z današnjim položajem žensk izpostavi papeža Frančiška, ob pogledu na katerega se je ves svet združil v upanju na spremembe. Pravi, da ima dostop do njega vsak in da sedanji papež cel svet sprašuje z vrsto anket. Izpostavi, da papež že od izvolitve leta 2013 vključuje v obred umivanja nog (dvanajsterico) na veliki četrtek tudi ženske, češ, da mora biti skupina dvanajsterih sestavljena iz vseh članov božjega ljudstva, tudi žensk, kar je v Vatikanu novost. Papež Frančišek tudi ugotavlja, da je treba storiti več v prid ženske, da bi njen glas dobil priznano veljavo v družbi in Cerkvi in da še vedno nismo dojeli globine stvari, ki jih ženska lahko da naši družbi in tudi Cerkvi, saj zna videti stvari z drugimi očmi, ki dopolnjujejo miselnost moških.

Po njenih besedah papež meni, da je treba dati ženam več prostora v Cerkvi in v družbi. Izjavil je, da je prišel čas za enakopravnost žena v cerkvenem in družbenem življenju, da je treba še razširiti prostore za še bolj razvejano in prodorno žensko navzočnost v Cerkvi, hkrati pa svari, da ti novi prostori in odgovornosti, ki se lahko še naprej večajo za navzočnost in dejavnost žensk tako v cerkvenem okolju kot civilnem in poklicnem, ne smejo potisniti v pozabo »nenadomestljivo vlogo ženske v družini« – to kako sta za otrokov razvoj zlasti prvih sedem let življenja za oblikovanje človeške osebnosti pomembna oba starša, potrjujejo vsi psihoanalitiki. Brigita Perše pravi, da smo vsaj v zahodni kulturi že zdavnaj zapustili model družbenega podrejanja žene možu ter model strahu in teoretične enakosti, postopno smo sprejeli recipročnost in enakovrednost v razliki. Poudarja, da ima ženska pomembno vlogo v družini, verski vzgoji, v pastoralni, šolstvu kot tudi v družbenih, kulturnih in gospodarskih okvirih. Izpostavi tudi, da je papež Frančišek ob 25-letnici Apostolskega pisma o dostojanstvu žene ta dokument poimenoval kot zgodovinski dokument, saj je bil to prvi papeški dokument, ki je bil v celoti posvečen tematiki žene. Ob tej priložnosti je opozoril tudi na nevarnost obeh skrajnosti. Na eni strani reduciranje ženske zgolj na vlogo matere in roditeljice in na drugi strani pretirana emancipacija, ob kateri ženska izgublja bistvo svoje ženstvenosti. Brigita Perše poudari tudi, da so lani s strani Vatikana vse škofije prejele vprašanja glede vloge in položaja žene v Cerkvi in družbi na Slovenskem, kar pomeni da se s to tematiko v Vatikanu vsekakor ukvarjajo. V povezavi s tem poudari, da je papež ne dolgo nazaj (9. 2. 2016) na pomemben položaj, in sicer na mesto direktorice pri tajništvu za komunikacijo imenoval Slovenko Natašo Govekar.

10 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE INTERVJUJEV

Vsi trije intervjuvanci poudarjajo dogodke, ki sovpadajo s časom drugega vatikanskega koncila. Poudarjajo »znamenja časa«, med katere se po njihovem mnenju uvršča tudi vprašanje položaja žensk v družbi in Cerkvi. V povezavi s tem tako izpostavijo boj žensk za emancipacijo, torej feminizem in tudi pojav t. i. feministične teologije. Po njihovem mnenju je torej vse to skupaj doprineslo k spreminjanju položaja žensk v Cerkvi in družbi.

Tako kot koncilski in pokoncilski dokumenti, tudi Bogdan Dolenc poudarja, da Cerkev pri ženski v ospredje postavlja predvsem materinstvo in devištvo, čeprav Brigita Perše pravi, da v Svetem pismu Stare in Nove zaveze najdemo tudi mesta, v katerih ima žena velik pomen, ne zgolj rojevanje in vzgoja otrok, kot se večkrat poudarja. Barbara Simonič izpostavi tudi pomembno vlogo žensk pri prenašanju vere na prihodnje generacije.

Barbara Simonič in Brigita Perše posebej izpostavita, da je potrebno na spremenjeni položaj žensk po drugem vatikanskem koncilu gledati tudi z vidika spremenjenega tedanjega položaja laikov v Cerkvi. Pravita, da gre tu ne le za vprašanje odnosa moški/ženska, temveč tudi za vprašanje odnosa klerik/laik.

Barbara Simonič in Bogdan Dolenc izpostavita tudi poklic duhovništva. Barbara Simonič to izpostavi v povezavi s tem, da ženske tega poklica ne morejo opravljati in da so moški mogoče še vedno tisti, ki so nekoliko v ospredju, so tisti, ki »diktirajo«. Bogdan Dolenc pa v povezavi s tem pove, da ženske zaradi tega niso zapostavljene, saj sta vrednost in dostojanstvo žene v njeni osebi in da človeka ne dela enakopravnega, enakovrednega kakšna vloga, funkcija, poklic ali mesto v družbi.

Vsi trije intervjuvanci potrjujejo, da je drugi vatikanski koncil prispeval pomemben delež k spremenjenemu, boljšemu položaju žensk. Poudarjajo spremenjen, enakopravnejši položaj žensk v družini, kjer so tudi moški glede varstva, vzgoje otrok ter gospodinjskih opravil aktivnejši. Poudarjajo, da so po koncilu ženske bolj angažirane v javnosti in dejavnejše tudi v Cerkvi. Po tem dogodku je bilo na Teološki fakulteti prisotnih več laikov, med njimi tudi žensk, prav tako je bilo zdaj na tej fakulteti več ženskih predavateljic, medtem ko jih prej ni bilo. Položaj žensk se je izboljšal tudi na političnem področju. Kar zadeva vloge žensk v Cerkvi, intervjuvanci izpostavijo, da so po koncilu ženske lahko voditeljice laičkih gibanj in

združenj. Tako lahko danes sodelujejo v škofijskih in župnijskih pastoralnih svetih, v župnijskih gospodarskih svetih, v zakonskih skupinah, v Cerkvi delujejo na vseh pastoralnih področjih (pastorala družin, žena, mladine ...) kot katehistinje, bralke Božje besede, ministrantke, redovnice, župnijske referentke, pevke v zborih, organistke, zborovodkinje, izredne delivke obhajila ...

Intervjuvanci kljub temu menijo, da položaj ženske še vedno ni povsod in na vseh področjih dovolj ovrednoten ter da se temu vprašanju Cerkev posveča tudi danes.

IV. SKLEP

Vprašanje položaja žensk v družbi in religiji je že od nekdaj pomembno in obenem zahtevno vprašanje, s katerim se svet ukvarja še danes tako v družbenem kot v religijskem polju. Versko in družbeno življenje ljudi sta namreč zelo prepletena, saj gre oboje z roko v roki in tako kot prvo vpliva na drugo, tako tudi drugo vpliva na prvo. Na obeh poljih je tako potrebno vzpostaviti in oblikovati spoštljiv odnos in enakopraven položaj med moškim in žensko.

Na drugem vatikanskem koncilu, za Cerkev zelo pomembnem dogodku, so precej pozornosti namenili tudi tej odmevni tematiki odnosa med spoloma oziroma položaju in vlogi žensk v Cerkvi in družbi. V preteklosti je bil poudarjen dominanten položaj moškega nad žensko. Ženske so bile vezane predvsem na dom, saj se z njenim delovanjem v javnosti niso strinjali, povzdigovali pa so njeno vlogo žene in matere. Drugi vatikanski koncil pa je v svojih dokumentih opozarjal na vse večjo moč in vse vidnejši položaj žensk ter se zavzel za njihovo upravičeno napredovanje v družbi.

Na glavno raziskovalno vprašanje, ali je drugi vatikanski koncil prelomna točka, ki nakazuje aktivnejšo vlogo žensk v družbi in Cerkvi, sem lahko vsaj delno odgovorila pritrdilno. Drugi vatikanski koncil je namreč veliko doprinesel k izboljšanju položaja žensk, k večjemu upoštevanju njene vloge v Cerkvi in družbi ter k bolj spoštljivemu odnosu med možem in ženo v zakonski zvezi in družini, vendar je šlo to vzporedno z dogodki tistega časa, predvsem s prizadevanji žensk za njihovo emancipacijo, torej feminizmom in razcvetom t. i. feministične teologije.

Pred začetkom raziskovanja sem si postavila hipotezo (H) in tezo (T), ki sem ju obravnavala skozi celotno magistrsko delo:

H: Drugi vatikanski koncil nakazuje aktivnejšo vlogo in enakopravnejši položaj žensk v družbi in Cerkvi, saj je pomembno prispeval k bolj enakopravnemu in spoštljivemu odnosu med možem in ženo v zakonu in družini ter k večjemu udejstvovanju žensk v Cerkvi in javnem življenju.

T: Ideje drugega vatikanskega koncila glede položaja žensk so se implementirale tudi v slovenski prostor

Prvo postavljeno hipotezo, da drugi vatikanski koncil nakazuje aktivnejšo vlogo žensk v družbi in Cerkvi, saj je pomembno prispeval k bolj enakopravnemu in spoštljivemu odnosu med možem in ženo v zakonu in družini ter k večjemu udejstvovanju žensk v Cerkvi in javnem življenju, sem lahko potrdila. Tako skozi strokovno literaturo kot tudi skozi analizo cerkvenih dokumentov in skozi izvedene intervjuje sem prišla do spoznanja, da je drugi vatikanski koncil v primerjavi s predhodnimi definirani ženske, žensko postavil na vidnejše mesto, poudaril njeno vidnejšo, aktivnejšo vlogo in večjo moč. Drugi vatikanski koncil poudarja enako dostojanstvo moža in žene, poleg pomembne vloge matere pri vzgoji otrok se izpostavlja pomembna vloga obeh staršev, torej tudi očeta. Mož je tako v družini in zakonu prevzel aktivnejšo vlogo pri vzgoji otrok kot tudi pri gospodinjskih delih. Prav tako se poudarja pravično vrednotenje in spoštovanje ženinega dela doma in v družini, izpostavlja pa se tudi spoštljiv odnos v zakonu, da žena ne sme postati predmet, lastnina moškega, saj on ni njen gospodar, temveč mož. Prav tako je drugi vatikanski koncil pripomogel k večjemu udejstvovanju žensk v Cerkvi in javnem življenju. Po drugem vatikanskem koncilu je na Teološki fakulteti prisotnih več laikov, med njimi tudi žensk, prav tako so bile po koncilu na omenjeni fakulteti prisotne ženske predavateljice, med tem ko jih prej ni bilo. Položaj žensk se je izboljšal tudi na političnem področju. Prav tako so po koncilu ženske lahko voditeljice laičkih gibanj in združenj. Ženske tako lahko danes sodelujejo v škofijskih in župnijskih pastoralnih svetih, v župnijskih gospodarskih svetih, v zakonskih skupinah, v Cerkvi delujejo na vseh pastoralnih področjih (pastorala družin, žena, mladine ...) kot katehistinje, bralke Božje besede, ministrantke, pevke v zborih, organistke, zborovodkinje, izredne delivke obhajila ...

Potrdila sem tudi postavljeno tezo, da so se ideje drugega vatikanskega koncila glede položaja žensk implementirale tudi v slovenski prostor. Tudi pri nas se je po koncilu izboljšal položaj žensk na področju politike. Izboljšala se je zastopanost žensk v parlamentu in občinskih svetih, saj so posamezne stranke po zakonu zavezane t. i. »ženski kvoti«. Prav tako pa so ženske tudi pri nas v Cerkvi dejavne na vseh področjih, ki so naštetja že v prejšnjem odstavku.

Drugi vatikanski koncil je ob sočasnem prizadevanju žensk za enakopravnost pomembno prispeval k boljšemu položaju žensk tako v družbi kot tudi v Cerkvi, zakonski zvezi in družini. Po tem, za Cerkev zelo pomembnem dogodku, so namreč ženske dobile vidnejše mesto v javnem življenju in Cerkvi ter tako lahko poprijele za naloge, ki jih prej niso smele opravljati. Do enakopravnega in spoštljivejšega odnosa med možem in ženo je prišlo tudi v družini in

zakonski zvezi. Ljudje, moški in ženske smo si sicer različni, pomembno pa je, da se je na to različnost s koncilom začelo gledati na drugačen način, s spoštovanjem in v duhu enakopravnosti. Kljub temu se danes še vedno srečujemo tudi s primeri nespoštljivega obnašanja moških do žensk in z nasiljem nad ženskami. Sedanji papež Frančišek poudarja pomembno vlogo žensk in pravi, da je prišel čas za enakopravnost žena v cerkvenem in družbenem življenju. Pravi pa, da to ne sme potisniti ob stran pomembne vloge žene v družini. V ospredje tako Cerkev še vedno velikokrat postavlja družinsko in materinsko vlogo žene.

Kljub vsemu ženske v svetu počasi prihajajo do enakovrednega položaja v primerjavi z moškimi ter do priznanja njihovega dostojanstva. Tako vloga ženske še danes ni povsod dovolj ovrednotena. Njeno delo, ki ga opravlja doma, v družini se premalo ceni, na poklicnem področju pa so ženske, ki zasedajo vodstvene položaje, še vedno slabše plačane kot moški. Poleg tega se ženske spopadajo tudi z nasiljem v družini.

Vprašanje položaja in vloge žensk v Cerkvi in družbi je še danes aktualno. Pri vsem razpravljanju o tem, kam sodi ženska in kam moški, pa se je potrebno zavedati, da potrebujemo drug drugega in da je za mirno in kakovostno življenje potrebno medsebojno sodelovanje, spoštovanje, podpiranje, pomoč in ljubezen, ki jo podarjamo drug drugemu.

V. SEZNAM LITERATURE

1. Dogmatična konstitucija o Cerкви. 2004. V: *Koncilski odloki: konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vaticanskega vesoljnega cerkvenega zbora (1962–1965): slovenski prevod s splošnim uvodom in posebnimi uvodi k posameznim dokumentom*. Ljubljana: Družina, str. 129–204.
2. Drury, Clare. 1994. Christianity. V: *Women in religion*, Jean Holm, John Bowker, ur. London; New York: Pinter Publishers, str. 30–58.
3. Frančišek med katehezo: Moški in ženska kot par sta podoba Boga. 2015. Radio Vatikan. http://sl.radiovaticana.va/news/2015/04/15/fran%C4%8Di%C5%A1ek_med_katehezo_m_o%C5%A1ki_in_%C5%BEenska_kot_par_sta_podoba_boga/1136941, 21. 12. 2015.
4. Frančišek poenostavil postopek razveljavitve zakona in odpravil plačilo. 2015. Slovenska tiskovna agencija. <https://www.sta.si/2173172/francisek-poenostavil-postopek-razveljavitve-zakona-in-odpravil-placilo>, 22. 12. 2015.
5. Furlan, Nadja. 2006. Spolni stereotipi in položaj žensk v katoliški Cerкви. *Bogoslovni vestnik*, 66 (4): 499–513.
6. Furlan, Nadja. 2007. Krščanska feministična teologija: herezija ali teologija? *Monitor ISH*, IX (1): 69–87.
7. Furlan Štante, Nadja. 2013. »Opolnomočenje« žensk v katoliški Cerкви po drugem vaticanskem koncilu. *Bogoslovni vestnik*, 73 (2): 241–249.
8. Grmič, Vekoslav. 1986. *V duhu dialoga: za človeka gre*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
9. Harcet, Marjana. 2006. *Etika nenasilja in oblikovanje ženske identitete v islamu in v krščanstvu. Doktorska disertacija*. Ljubljana.
10. Helman, Ivy. A. 2012. *Woman and the Vatican: an exploration of official documents*. New York: Orbis books. <http://www.orbisbooks.com/chapters/978-1-57075-967-3.pdf>, 22. 3. 2016.
11. Henderson, Ruth. 2004. Tradition and the Status of Women in the Catholic Church. *Australian eJournal of Theology* 2, str. 1–9. http://aejt.com.au/__data/assets/pdf_file/0006/395682/AEJT_2.18_Henderson_Tradition_and_the_Status_of_Women.pdf, 14. 4. 2016.
12. Janez XXIII. 1964. *Okrožnica »Mir na zemlji«. O miru med vsemi narodi, utemeljenem v resnici, pravici, ljubezni in prostosti.*. Vaticana: Tipografia Poliglotta.
13. Janez Pavel II. 2002. *Pacem in terris – mir na zemlji: trajna naloga*. Ljubljana: Družina.

14. Janez Pavel II. 1982. *Apostolsko pismo o družini*. Cerkevni dokumenti 16. Ljubljana: Slovenske rimskokatoliške škofije.
15. Janez Pavel II. 1989. *Apostolsko pismo o dostojanstvu žene*. Cerkevni dokumenti 40. Ljubljana: Slovenske rimskokatoliške škofije.
16. Jogan, Maca. 1986. *Ženska, cerkev in družina*. Ljubljana: Delavska enotnost.
17. Jogan, Maca. 1990. *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
18. Jogan, Maca. 1991. Dostojanstvo žene med večnostnim in zgodovinskim videnjem. *Torija in praksa*, 21 (1–2): 159–169.
19. Kolar, Bogdan. 2013. Odmevi koncilskega dogajanja v Cerkvi na Slovenskem. *Bogoslovni vestnik*, 73 (2): 175–186.
20. Koncilске poslanice. 2004. V: *Koncilski odloki: konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vaticanskega vesoljnega cerkvenega zbora (1962–1965): slovenski prevod s splošnim uvodom in posebnimi uvodi k posameznim dokumentom*. Ljubljana: Družina, str. 669–683.
21. Kongregacija za verski nauk. 2004. *Pismo o sodelovanju moških in žensk v Cerkvi in svetu*. Cerkevni dokumenti 107. Ljubljana: Družina.
22. Kozinc, Nina. 1996. *Papež in drugi spol*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.
23. Lah, Avguštin. 1999. Vrednotenje in sprejem 2. vaticanskega koncila v Sloveniji. *Bogoslovni vestnik*, 59 (2): 161–188.
24. Omahen, Rok. 2012. *Cerkev je vedno potrebna obnove – ob 50-letnici drugega vaticanskega koncila*. <http://www.rtv slo.si/svet/cerkev-je-vedno-potrebna-obnove-ob-50-letnici-drugega-vaticanskega-koncila/293268>, 18. 6. 2015.
25. Osem let papeževanja Benedikta XVI.: Vloga žensk v zgodovini krščanstva. 2013. Radio Ognjišče. <http://radio.ognjisce.si/sl/139/svet/10056/>, 21. 12. 2015.
26. Papež Frančišek: Več prostora za žensko v družbi in Cerkvi. Vloga ženske v družini ostaja nenadomestljiva. 2014. Radio Vatikan. http://sl.radiovaticana.va/storico/2014/01/27/pape% C5% BE_fran% C4% 8Di% C5% A1ek_ ve% C4% 8D_prostora_za_% C5% BEensko_v_dru% C5% BEbi_in_cerkvi._vloga/slv-767317, 21. 12. 2015.
27. Papež močno olajšal razveljavitev zakonske zveze. 2015. RtvSlo. <http://www.rtv slo.si/svet/papez-mocno-olajsal-razveljavitev-zakonske-zveze/373511>, 22. 12. 2015.

28. Papež: Ženske igrajo osrednjo vlogo pri oznanjevanju vere. 2013. Družina. <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/A1677B2E460F9D4AC1257B430027C02C?OpenDocument>, 21. 12. 2015.
29. Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu. 2004. V: *Koncilski odloki: konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora (1962–1965): slovenski prevod s splošnim uvodom in posebnimi uvodi k posameznim dokumentom*. Ljubljana: Družina, str. 570–667.
30. Pavel VI. 2014. *Okrožnica Posredovanje človeškega življenja – Humanae Vitae*. Cerkevni dokumenti 144. Ljubljana: Družina.
31. Poslanica ženam. 2004. V: *Koncilski odloki: konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora (1962–1965): slovenski prevod s splošnim uvodom in posebnimi uvodi k posameznim dokumentom*. Ljubljana: Družina, str. 678–680.
32. Pred petdesetimi leti je bil sklican drugi vatikanski koncil. 2011. Družina. <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/23.12.2011-87>, 18. 6. 2015.
33. Radford Ruether, Rosemary. 1987. Je krščanstvo sovražno do žensk? *Znamenje: revija za teološka, družbena in kulturna vprašanja*, 17 (2): 137–147.
34. Ranke Heinemann, Uta. 1992. *Katoliška cerkev in spolnost*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
35. SSKJ, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=koncil&hs=1, 16. 6. 2015.
36. SSKJ, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=rota&hs=1, 2. 12. 2015.
37. Starkey, A. Denise. 2015. The Roman Catholic Church and Violence Against Women. V: *Religion and Men's Violence Against Women*, Andy J. Johnson, ur. New York: Springer, str. 177–193.
38. Strehovec, Tadej. 2008. Družina kot obveza. Etični in pastoralni vidiki vzgoje za zakonsko in družinsko življenje. *Bogoslovni vestnik*, 68 (3): 351–362.
39. Strehovec, Tadej. 2013. Zakonska zveza v perspektivi drugega vatikanskega koncila. *Bogoslovni vestnik*, 73 (2): 233–240.
40. Strle, Anton. 1987. Žena v luči razodetja in teologije. *Bogoslovni vestnik*, 47 (4): 313–330.
41. Strle, Anton. 2004. Splošni uvod. *Koncilski odloki: konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora (1962–1965): slovenski prevod s splošnim uvodom in posebnimi uvodi k posameznim dokumentom*. Ljubljana: Družina, str. 9–50.

42. Sveto pismo Stare in Nove zaveze. Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov. 1996. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
43. Tobin, Mary Luke. 1986. *Women in the Church Since Vatican II*. <http://americamagazine.org/issue/100/women-church-vatican-ii>, 22. 3. 2016.
44. Vesoljni cerkveni zbori. 2012. Slovenska škofovska konferenca. <http://katoliska-cerkev.si/vesoljni-cerkveni-zbori>, 18. 6. 2015.
45. Vodeb, Rafko; Reven, Zdravko. 1966. *Vesoljni cerkveni zbor: spominska knjiga*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
46. Vogrinc, Janez. 2008. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. <http://pefprints.pef.uni-lj.si/179/1/Vogrinc1.pdf>, 7. 1. 2016.

PRILOGA: SEZNAM OKVIRNIH VPRAŠANJ INTERVJUJA

Okviren nabor vprašanj:

1. Drugi vatikanski koncil pomeni za Rimskokatoliško cerkev pomembno prelomnico, saj je prinesel številne spremembe – reformo bogoslužja, večji pomen laikov, zavzemanje za medverski dialog ... Na koncilu pa so med drugim, zlasti v Pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu ter v Sklepni poslanici ženam, razpravljali tudi o vlogi in položaju žensk v družbi in Cerkvi. Kaj menite, kaj je bilo tisto, kar je koncilske očete privedlo do tega, da so kar nekaj pozornosti namenili tej tematiki?
2. V preteklosti so ženskam pripisovali predvsem, da je njihova naloga rojevanje in vzgoja otrok, biti podrejena možu. Ženska je bila bolj vezana na dom, v javnem življenju pa ni smela delovati. Drugi vatikanski koncil pa v sklepni poslanici opozarja, da se bliža čas, ko ženska dobiva v družbi tolikšen vpliv in tolikšno moč kot še nikoli prej. Konkretno katere so po Vašem tiste ključne točke drugega vatikanskega koncila, ki nakazujejo na to večjo vlogo žensk?
3. Kdaj se ta pogled na ženske spremeni? Bi lahko rekli, da je drugi vatikanski koncil tista prelomna točka, ki nakazuje aktivnejšo in vse bolj vidno vlogo žensk v družbi in Cerkvi?
4. Pobudnik drugega vatikanskega koncila, papež Janez XXIII. je v svoji okrožnici »Mir na zemlji« iz leta 1963 poudaril, da se ženske vse bolj udeležujejo v javnem življenju. Tudi v kasnejšem Apostolskem pismu o družini papeža Janeza Pavla II. iz leta 1982 lahko preberemo, da enako dostojanstvo žene in moža opravičuje tudi dostop žene do javnih nalog. Kaj je drugi vatikanski koncil prinesel novega glede delovanja žensk pri javnih nalogah? V kakšnem smislu so ženske lahko delovale v javnem življenju?
5. Tako v koncilskih kot pokoncilskih dokumentih še vedno zasledimo velik poudarek na družinski in materinski vlogi žensk. Ali je kljub temu, tudi na tem področju, v zakonski zvezi in družini, opaziti spremembe glede položaja žensk?

6. So se ideje drugega vatikanskega koncila kar zadeva položaja žensk uresničile? Je po drugem vatikanskem koncilu torej opazna sprememba v dojetju vloge žensk?
7. Kako je danes s položajem žensk v Rimskokatoliški cerkvi?
8. Koncilsko dogajanje v Vatikanu je odmevalo tudi na Slovenskem. Kako je bilo konkretno z idejami drugega vatikanskega koncila glede položaja žensk pri nas, v slovenskem prostoru? So se ideje drugega vatikanskega koncila v povezavi s položajem žensk implementirale tudi v naš prostor?

POVZETEK

V magistrskem delu se ukvarjam s položajem žensk v Rimskokatoliški cerkvi po drugem vatikanskem koncilu. Na drugem vatikanskem koncilu, za Cerkev zelo pomembnem dogodku, so razpravljali o prenovi Cerkve, se zavzeli za večje sodelovanje z drugimi krščanskimi Cerkvami, prav tako so se zavzeli za večje sodelovanje laikov, preuredili so cerkvene obrede itd. Med vsemi vprašanji in temami, ki so jih obravnavali, pa so veliko pozornosti namenili tudi obravnavanju vloge oziroma položaja žensk v Cerkvi in družbi.

V magistrskem delu predstavljam, kakšen je bil položaj žensk pred drugim vatikanskim koncilom, prav tako predstavljam obravnavanje vprašanja položaja žensk v Cerkvi na drugem vatikanskem koncilu, kaj so torej koncilski očetje na koncilu razpravljali o tem vprašanju, za tem pa prikažem, kaj dejansko je drugi vatikanski koncil prinesel novega na tem področju in kakšen je bil torej položaj žensk po koncilu. Vse to sem želela dodatno osvetliti z intervjuji, ki sem jih izvedla z Barbaro Simonič, Bogdanom Dolencem in Brigito Perše.

V preteklosti je med spoloma vladal patriarhat. Ženske so bile podrejene moškim, iz javnega življenja so bile izključene, njihova naloga je bila biti žena in mati. Drugi vatikanski koncil pa je opozoril na vse večjo vlogo in moč žensk ter se zavzel za njihovo upravičeno napredovanje v družbi. Koncil je ob hkratnem prizadevanju žensk za enakopravnost (feminizmom in t. i. feministično teologijo), pomembno prispeval k izboljšanju položaja žensk tako v družbi, družini, zakonski zvezi kot tudi v Cerkvi. To je pokazala tudi analiza intervjujev, saj so tudi intervjuvanci, Barbara Simonič, Bogdan Dolenc in Brigita Perše, potrdili, da je drugi vatikanski koncil prispeval pomemben delež k boljšemu položaju žensk. Po koncilu so namreč ženske dobile vidnejše mesto v javnem življenju in Cerkvi, do bolj enakopravnega in spoštljivega odnosa med možem in ženo pa je prišlo tudi v zakonski zvezi in družini. Kljub temu se še danes žensko delo povsod ne ceni dovolj, vprašanje položaja žensk v današnjem svetu pa tako še vedno ostaja pomembno in aktualno.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je magistrsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 13. 05. 2016

Melita Zupančič

Izjava kandidatke

Spodaj podpisana **Melita Zupančič** izjavljam, da je besedilo magistrskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in

dovoljujem / ne dovoljujem

objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum: 13. 05. 2016

Podpis kandidatke: